

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

SPECIALISTIČNO DELO

**PRIVATIZACIJA NOVE LJUBLJANSKE BANKE
IN SLOVENSKI NACIONALNI INTERES PRI TEM**

Ljubljana, junij 2006

Matej Vitežnik

IZJAVA

Študent Matej Vitežnik izjavljam, da sem avtor tega specialističnega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom prof. dr. Marka Jakliča in skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim objavo specialističnega dela na fakultetnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1. TEORETIČNA IZHODIŠČA	2
1.1. OPREDELITEV POJMA PRIVATIZACIJE.....	2
1.2. RAZLOGI ZA PRIVATIZACIJO	4
1.3. CILJI PRIVATIZACIJE	6
1.4. METODE PRIVATIZACIJE BANK.....	9
1.4.1. Vpliv privatizacijskih modelov na izbor želene lastniške strukture.....	12
1.5. VPLIV PRAVNO ORGANIZACIJSKIH OBLIK NA PRIVATIZACIJO	12
1.6. POGOJI ZA PRIVATIZACIJO FINANČNEGA SEKTORJA	12
2. BANČNI SEKTOR V SLOVENIJI	14
2.1. SLOVENSKA BANČNA OSAMOSVOJITEV	15
2.2. PRAVNO OKOLJE SLOVENSКИH BANK.....	15
2.3. SANACIJA SLOVENSКИH BANK.....	17
2.3.1. Slovenski bančni sektor pred sanacijo	17
2.3.2. Vzroki za sanacijo bank	18
2.3.3. Zakonska ureditev sanacije	19
2.3.4. Slovenski model sanacije bank	21
2.3.5. Cilji sanacije bank v Sloveniji.....	23
2.3.6. Vloga Agencije za sanacijo bank in hranilnic	23
2.3.7. Uresničevanje sanacije	24
2.3.8. Rezultati in ocena sanacije	28
2.4. SEDANJE STANJE V SLOVENSКОM BANČNIŠTVU.....	28
2.4.1. Značilnosti slovenskega bančništva	29
2.4.2. Lastniška struktura slovenskega bančnega sektorja.....	30
2.4.2.1. Združitve in prevzemi na slovenskem bančnem trgu.....	32
2.4.3. Problemi slovenskega bančnega sektorja.....	33
2.4.4. Izzivi slovenskega bančnega sektorja po vstopu v EU	33
3. PRIVATIZACIJA NOVE LJUBLJANSKE BANKE	34
3.1. RAZLOGI ZA PRIVATIZACIJO NLB	35
3.2. CILJI PRIVATIZACIJE NLB	37
3.3. POTEK PRIVATIZACIJE NLB	37
3.3.1. Prva faza privatizacije	39
3.3.2. Druga faza privatizacije	41
3.3.3. Učinki prodaje banke	42
3.4. NADALJNJA PRIVATIZACIJA NLB	44
4. NACIONALNI INTERES	45

4.1. NACIONALNI – JAVNI INTERES.....	47
4.2. INDIVIDUALNI – SKUPNI – NACIONALNI INTERES.....	48
4.3. VARNOST ALI BLAGINJA.....	49
4.4. NACIONALNI INTERESI MAJHNIH DRŽAV.....	49
4.5. INTERNACIONALIZACIJA IN NACIONALNI INTERES.....	50
4.6. NACIONALNI INTERES IN PRIVATIZACIJA BANK.....	52
4.6.1. Primer Slovenije in NLB.....	54
4.7. ODNOS POLITIKE DO NACIONALNEGA INTERESA.....	57
SKLEP.....	58
LITERATURA.....	60
VIRI.....	62
SEZNAM KRATIC.....	1

UVOD

Dolgoročni obstoj in razvoj gospodarstva in gospodarskih subjektov sta v sodobnem svetu pogojena z mnogimi dejavniki. V zadnjem desetletju je vedno bolj prisoten proces globalizacije in širitev trgov ter mednarodno sodelovanje držav. Odprtost gospodarstva je še posebej pomembna za majhne države z majhnimi trgi, ki v razvitem tržnem svetu ne morejo same preživeti. Prav zato si je tudi Slovenija po osamosvojitvi začela močneje prizadevati za večjo odprtost v svet, še zlasti v Evropo, kajti EU predstavlja tesno gospodarsko in tudi negospodarsko sodelovanje. Z osamosvojitvijo je Slovenija dobila priložnost, da postane del skupnega evropskega trga, toda za ta korak je bila potrebna dolga pot sprememb, prilagajanj in usklajevanj na vseh področjih. Med njimi je precej izpostavljeno področje slovenskega bančništva, saj so banke kot posredniki pri menjavi dobrin in storitev zelo pomemben dejavnik v razvoju gospodarstva. Zato v svojem specialističnem delu posvečam posebno pozornost bančništvu v Sloveniji, privatizaciji bank in nacionalnemu interesu s tem v zvezi.

Proces privatizacije je v zadnjih letih precej pridobil na pomenu. Predvsem je bila in še bo privatizacija aktualna v državah srednje in vzhodne Evrope, torej v državah, ki so 1. 5. 2004 vstopile v EU. Pojem privatizacije se je v teh državah zelo razširil, saj zaradi odpiranja trgov posameznih držav in globalizacije, državno lastništvo prehaja v roke nedržavnih in fizičnih oseb.

Namen specialističnega dela je s pomočjo domače in tuje literature preučiti vzroke privatizacije bank v različnih gospodarskih okoljih. Razlogi za privatizacijo bank so lahko zelo različni. V razvitih državah jih je bodisi narekovala potreba po učinkovitejšem poslovanju zaradi prepričanja, da država ni uspešen lastnik, bodisi kriza finančnega in bančnega sistema. Za države v tranziciji je privatizacija finančnega sistema bistvenega pomena za uspešno privatizacijo celotnega gospodarstva.

Naslednji namen specialističnega dela je tudi ugotoviti, kaj je slovenski nacionalni interes. V delu bom poskušal predstaviti sam pojem nacionalni interes, kakšen je slovenski nacionalni interes, ali je v našem nacionalnem interesu, da prodamo banke tujce ipd. V Sloveniji namreč v zadnjem času potekajo vroče razprave o nacionalnem interesu v povezavi s prodajo slovenskih podjetij tujcem.

Metode dela, ki sem jih uporabil pri izdelavi specialističnega dela, temeljijo predvsem na proučevanju teoretične podlage. Le-ta nam daje osnovo za celoten pregled privatizacije bank, prodaje bank tujcem in odgovorov na vprašanja, povezana z nacionalnim interesom. Pri izbiri metodološkega dela sem se naslonil na dosegljivo strokovno literaturo domačih in tujih avtorjev, vire, prispevke in članke z najnovejšimi teoretičnimi spoznanji s področja privatizacije. Predvsem pri poglavjih o privatizaciji NLB in slovenskega nacionalnega interesa, sem imel nemalo težav pri zbiranju primerne literature.

Spoznanja, ki so se pokazala v tujini kot uporabna v praksi, sem poskušal prenesti v svoje

delo, pri tem pa vključil tudi lastno znanje, ki sem si ga pridobil skozi celotni dodiplomski študij in študij na specialističnem programu. Poleg študija mi je bilo v veliko pomoč tudi lastno zanimanje za področje privatizacije NLB in redno spremljanje dogodkov na tem področju. Prav tako sem v delo vključil tudi informacije internega značaja ter znanja, pridobljena na podlagi večletnih izkušenj na bančnem področju.

Delo je sestavljeno iz štirih poglavjih. Po uvodu, bom v prvem poglavju opredelil sam pojem privatizacije, razloge in cilje za privatizacijo ter različne metode izvajanja privatizacije bank. V drugem poglavju bom posvetil pozornost predvsem bančnemu sektorju v Sloveniji, kako se je le-ta razvijal po osamosvojitvi, kako je bila izpeljana sanacija državnih bank ter kakšno je sedanje stanje v bančnem sektorju in kateri so izzivi in problemi slovenskega bančništva po vstopu v EU. Tretje poglavje predstavlja konkreten prikaz privatizacije NLB, ter razloge in cilje privatizacije, ki so pri tem vodili lastnike. V četrtem poglavju je podrobno predstavljen pojem nacionalni interes, ter povezava nacionalnega interesa in privatizacija bank. Na koncu pa je podan še sklep oziroma povzetek glavnih ugotovitev ter razmišljanje v zvezi z vprašanjem, kako privatizirati NLB; in sicer, ali naj se delež tujega partnerja poveča ali ne, oziroma ali je v slovenskem nacionalnem interesu, da tujci postanejo večinski lastniki slovenskega bančnega sektorja.

1. TEORETIČNA IZHODIŠČA

V tem poglavju bom najprej predstavil sam pojem privatizacije oziroma njeno definicijo. Sledi navedba razlogov za privatizacijo, torej zakaj se posamezne države zanjo odločajo. Pri odločitvi za začetek postopka privatizacije igrajo ključno vlogo cilji, t.j. kaj država želi s privatizacijo doseči. Nato bom opisal več metod oziroma tehnik privatizacije. Nadaljeval bom s podpoglavjem, kako pravno organizacijska oblika podjetja vpliva na samo privatizacijo, poglavje pa bom zaključil z opisom pogojev za privatizacijo finančnega sektorja.

1.1. OPREDELITEV POJMA PRIVATIZACIJE

Prvi pogoj za nastanek tržnega gospodarstva je preoblikovanje družbene lastnine v privatno, kar je zelo zahteven in dolgotrajen proces s številnimi zapleti glede načina preoblikovanja. Največji problem prehoda je, kako spremeniti obstoječo lastninsko strukturo podjetja v strukturo, ki odgovarja tržnemu gospodarstvu. V prejšnjem državnem sistemu je večina narodnega bogastva pripadala ljudstvu – formalno je torej privatizacija urejen in zakonit prenos lastnine.

V zadnjih nekaj letih je pojem privatizacija postal zelo uporabljen termin v literaturi o javnih podjetjih. Privatizacija za Evropo predstavlja to, kar je deregulacija predstavljala za ZDA (Narat, 1996, str. 1): Indikator političnih sprememb na poti k prostemu trgu, v upanju nižjih cen in višje produktivnosti.

Še posebej je v zadnjih letih privatizacija pridobila na pomenu v državah srednje in vzhodne Evrope, kjer se privatizacija povezuje s pojmom saniranja finančnih sistemov. Širše pa se je pojem privatizacije začel uporabljati že v 80-ih letih v razvitih državah, in sicer v Veliki Britaniji z namenom redefinirati vloge javnih podjetij v gospodarstvu. Takratna britanska premierka Margaret Thatcher je začela uvajati proces privatizacije elektro sistema in nadaljevala z le-tem pri britanskih železnicah. Tako je pojem privatizacije javnih podjetij že relativno dobro poznan in na ta način tudi dobro obdelan v strokovni literaturi. V ožjem smislu pomeni privatizacija prenos lastništva z javnega sektorja v zasebni, in sicer tako na nedržavne pravne osebe kot tudi fizične osebe, zaradi cilja doseganja večje ekonomske učinkovitosti subjektov v lasti države. Obstajajo pa tudi drugačne definicije privatizacije, kot npr. Ribnikarjeva razlaga, ki pravi, da je izraz privatizacija napačen. Sam govori o lastninskem preoblikovanju podjetij, kjer odprava družbene lastnine podjetij pomeni odpravo razmer, ko nobena pravna ali fizična oseba nima terjatev do podjetij v višini tistega dela pasiv, kjer ne gre za dolgove bank in drugih upnikov oziroma odpravo razmer, ko nihče ni lastnik nedolžniškega kapitala podjetij.

V širšem smislu pa lahko pojem privatizacije označimo tudi z naslednjim opisom (Alemanni, 1999, str. 11):

- sprememba pravnega statusa družbe, ki po privatizaciji posluje po zakonodaji, ki ureja poslovanje privatnih podjetij,
- sprememba v načinu upravljanja družbe – povečevanje vrednosti podjetij ter porast dobička, kar je cilj strategije upravljanja privatnih lastnikov,
- večja avtonomija v upravljanju,
- spodbujanje konkurenčnosti na trgu,
- zmanjšanje obsega in pomena javnih storitev,
- prenos javnih investicij v privatni sektor in s tem povečanje dobička v privatnem sektorju,
- prilagoditev delovnih pogojev, pogojev zaposlovanja in višine plač v javnih podjetjih pogojem v privatnem sektorju,
- preobrazbo, ki vodi v zmanjševanje vpliva državnih organov na vodenje subjektov v državni lasti,
- prepuščanje upravljanja državnih podjetij zasebni gospodarski pobudi, ki jo vodijo tržni mehanizmi.

Ta široka opredelitev pojma privatizacije je zelo povezana s cilji privatizacije, ki jih bom podrobneje predstavil v nadaljevanju. Cilji se med posameznimi državami zelo razlikujejo v odvisnosti od stopnje razvitosti trga in so pogojeni z gospodarskimi, finančnimi in političnimi dejavniki.

Ne glede na povedano, sta se glede razumevanja pojma privatizacije izoblikovali dve teoriji,

in sicer (Alemanni, 1999, str. 12):

- Ameriška teorija, ki s pojmom privatizacija označuje predvsem redefiniranje vloge države v gospodarstvu in jo povezuje s povečanjem konkurence v gospodarstvu in politiko deregulacije in
- Evropska teorija, ki pod pojmom privatizacija razume predvsem spremembo v lastniški strukturi družbe in nadzoru le-te.

Privatizacija je v zadnjih letih zajela predvsem srednjo in vzhodno Evropo, kjer ni zajela samo preoblikovanje državnega podjetja v privatno, pač pa je povezana s širšimi reformami v celotnem gospodarstvu. Privatizacija v teh državah pomeni tudi krepitev privatne iniciative, povečevanje ekonomske učinkovitosti in konkurenčnosti, ter delovanje trga.

Za hitro in uspešno privatizacijo celotnega gospodarstva je v srednji in vzhodni Evropi zelo pomemben proces privatizacije finančnega sektorja, še posebej bank. Vendar je v teh državah sam proces privatizacije bank skoraj v vseh primerih pogojen s predhodno sanacijo posameznih bank ali pa kar s sanacijo celotnega bančnega sistema. Banke teh držav niso nikakor bile primerljive z bankami v zahodnem svetu, kar je v računovodskih izkazih pustilo globoke sledove. Pred samo izvedbo privatizacije bančnih ustanov je bilo potrebno spremeniti pravni okvir, »očistiti« njihove kreditne portfelje in nenazadnje doseči politični konsenz, ki je in še bo omogočal učinkovito in hitro izvedbo celotnega procesa.

1.2. RAZLOGI ZA PRIVATIZACIJO

Zakaj sploh pričeti proces privatizacije v finančnem sektorju oziroma zakaj sploh začeti privatizirati banke? Kaj pomeni privatizacija bank za določeno nacionalno gospodarstvo? Uspešnost posameznega gospodarstva je namreč zelo odvisna od uspešnosti finančnega sektorja. Le-ta izvaja dve pomembni dejavnosti, in sicer (Prohaska, 1999, str. 10):

- **Alokacijska funkcija:** Finančni sistem posreduje finančna sredstva od suficitnih k deficitnim ekonomskim celicam, oziroma omogoča razdelitev dohodka v času in razdelitev sredstev med različnimi projekti, ki si med seboj konkurirajo.
- **Funkcija transformacije:** Finančni sistem ustvarja nove finančne instrumente, ki omogočajo bolj sofisticirane in učinkovite načine plačil ter investicijske odločitve.

Izkušnje dokazujejo, da je razvoj finančnih institucij hitrejši in učinkovitejši, če so le-te prepuščene privatnemu sektorju. Privatno lastništvo vodi k učinkoviti specializaciji med različnimi institucijami. Profitni motiv žene podjetnike, da se specializirajo na tistem področju, kjer bodo lahko najučinkoviteje izrabili svoje konkurenčne prednosti. Glavna prednost tržnega sistema s privatnimi finančnimi posredniki izhaja iz uporabe tržnih signalov in zasledovanja profitnega motiva pri pridobivanju ustrezne količine prihrankov in pa pri alokaciji le-teh v najproduktivnejše uporabe. Tržne institucije namreč lahko pritegnejo

ustrezno količino prihrankov s tem, da nudijo takšno obrestno mero, ki dejansko odraža razmerje med trenutnimi in bodočimi potrebami v družbi (Narat, 1996, str. 11).

Razloge za privatizacijo poslovnih bank lahko strnemo v naslednje točke:

- Potrebna je takšna ureditev odnosov med lastniki in poslovodstvom bank, ki bo zagotovila dolgoročno donosnost bank, kar pa ni mogoče, če država nastopa tako v vlogi lastnika kot tudi nadzornika. V okviru privatizacije je torej potrebno zagotoviti takšno lastniško strukturo, ki bo omogočala primeren poslovni nadzor nad banko, usmerjen predvsem v minimiziranje stroškov, jamstvo za učinkovito obvladovanje tveganj bančnega poslovanja in kakovostno upravljanje.
- Privatizacija lahko pripelje v državo strateške partnerje, ki bodo slovenske banke okrepili tako na račun svežega kapitala, kot tudi širjenja novih produktov, znanj, tehnologij,... Na ta način bodo slovenske banke prisilili k učinkovitejšemu poslovanju, ter poskrbeli za njihovo boljšo pripravljenost na popolno liberalizacijo in zaostreno konkurenco, ki jo je prinesel vstop v EU.
- Eden izmed pomembnejših razlogov je prav gotovo tudi generiranje prihodkov od prodaje bank. Privatizacija mora biti odplačna, torej da kupec dejansko plača za nakup posamezne banke.

Nekateri drugi avtorji klasificirajo razloge drugače. Tako npr. Program razvoja Združenih narodov govori o naslednjih razlogih (Narat, 1996, str. 15):

- zmanjševanje direktne državne iniciative v ekonomskih aktivnostih,
- zmanjševanje njenega administrativnega bremena,
- zmanjševanje proračunskih izdatkov, ki izhajajo iz subvencij in ostalih kapitalskih zahtev,
- krepitev konkurence in izboljšanje učinkovitosti delovanja banke (podjetja);
- promoviranje razpršene lastniške strukture,
- pospeševanje rasti trga kapitala,
- rast prihodkov za državno blagajno,
- minimizacija vpletenosti državne birokracije v delovanje banke (podjetja).

Spet drugi avtorji navajajo naslednje elemente, ki govorijo v prid privatizacije (Bonin, Wachtel, 1996, str. 1-2):

- upravljanje/vodenje bank neodvisno od države,
- management, ki ni povezan z državo in ne deluje na podlagi bilateralnih dogovorov z vlado,
- finančno neodvisne banke, ki so solventne in likvidne,
- hitrejši razvoj institucionalne infrastrukture,

- konkurenčen in učinkovit bančni sektor (dokapitalizacija domačih bank in spodbujanje tuje konkurence).

Razlogi za privatizacijo so lahko torej različni in so v večini primerov pogojeni z ekonomskimi, finančnimi in političnimi dejavniki. Politični motiv se lahko kaže po eni strani v prizadevanjih za ustvarjanje konkurenčnega okolja, ki naj bi spodbujalo dejavnost privatnega sektorja (liberalni pristop), ali pa naj bi privatizacija v obliki široke disperzije lastništva prispevala k večji demokraciji v državi (socialistični pristop).

1.3. CILJI PRIVATIZACIJE

Cilji privatizacije obsegajo najmanj štiri dimenzije. Učinkovitejšo porabo sredstev, večjo mobilizacijo potencialnih virov, večjo svobodo izbire za uporabnike in večjo neodvisnost posameznika od države. Torej ne gre samo za uveljavitev privatnega sektorja na račun državnega in nadomestitev državne regulacije s tržno (Borak, 1992, str. 54). Uresničevanje naštetih ciljev naj bi omogočilo liberalnejšo in učinkovitejšo socialno državo in krepilo moč družbene blaginje. Pri tem ne bi smele biti ogrožene tiste prednosti, ki so se uveljavile z dotedanjim razvojem državne blaginje.

Z odpravo družbene lastnine se pojavlja vprašanje, ali ostane denar, ki priteka v podjetja, v podjetjih ali gre državi. Če gre za prodajo kapitala, nastalega iz »družbenega kapitala«, gre denar državi oziroma njeni instituciji. Vendar tisto, kar priteče v gospodarstvo, ne sme odteči državi, ne glede na to, za kakšne družbeno koristne namene bi porabila ta denar država. Država lahko preprosteje pride do denarja z davki ali z izdajo svojih obveznic (Ribnikar, 1994a, str. 75).

Namen prodaje kapitalskih naložb države je zagotovitev likvidnih oziroma denarnih prejemkov proračuna. Zastavljeni cilj je tako maksimizacija proračunskih prejemkov z namenom doseči čim višje prodajne cene. Pomembno je poudariti, da pri posameznih vrstah kapitalskih naložb zaradi širših makroekonomskih interesov države, povezanih z gospodarskim razvojem, maksimizacija proračunskih prejemkov ne more biti edini ključni cilj prodaje. Pri prodaji kapitalskih naložb je treba zagotoviti doseganje makroekonomskih ciljev, in sicer zlasti doseganje trajne in stabilne rasti gospodarstva, izboljšanje kakovosti in zmogljivosti javnih storitev ter zagotovitev uspešnejšega in bolj konkurenčnega gospodarstva.

Podjetja v državni lasti so uživala večje ugodnosti od podjetij v zasebni lasti. Posledice so bile vidne v trošenju proračunskih sredstev za različne subvencije, oprostitve plačila davkov in carin. S privatizacijo pa se to izčrpavanje preneha. S tem ko postanejo privatizirana podjetja zmožna in obvezana plačevati davke, se ustvarijo novi davčni viri. S privatizacijo se tudi omeji oziroma zmanjša tveganje, da bodo podjetja s svojim razvojem, ki zahteva dokapitalizacijo, obremenila javne finance.

Ekonomski cilji torej predvsem poudarjajo večjo učinkovitost podjetij, ki je bolj dosegljiva v podjetjih s privatnim kot v podjetjih z državnim nadzorom, finančni cilji pa so najpogosteje povezani z znižanjem državnega dolga zaradi prodaje državnih podjetij.

Najpogosteje navedeni cilji privatizacije v mednarodni literaturi so (Giorgino, Tasca, 1999, str. 107):

- zmanjševanje državnega dolga,
- zmanjševanje vloge državnega sektorja v gospodarstvu,
- povečanje alokativne in operativne učinkovitosti,
- povečanje konkurenčnosti v gospodarstvu,
- uvajanje tržnih zakonitosti v državni sektor in
- možnost udeležbe v lastništvu s strani majhnih investitorjev.

Cilji privatizacije se med različnimi državami razlikujejo in sicer glede na različno stopnjo razvitosti tržnega gospodarskega okolja. Torej privatizacija ne sme biti cilj sama po sebi, ampak eden izmed instrumentov ekonomske politike za doseganje širše zastavljenih političnih in gospodarskih reform, kar je še posebej značilno za gospodarstva, ki prehajajo v tržno gospodarstvo.

OECD deli privatizacijske cilje na pet glavnih kategorij, in sicer so to (Narat, 1996, str. 13):

- **Sistemske cilji**, ki so pomembni predvsem za države na prehodu, saj brez privatizacije ni možno doseči razvoja pravega trga. Transfer državne lastnine je nujen za doseganje večje stopnje konkurence, razvoja podjetništva, vzpodbujanja inovativnosti v produkciji in upravljanju ter za postopen razvoj nove vrste managerjev. Vse to mora biti podkrepljeno s porajanjem tržnih udeležencev in podjetnikov, ki simbolizirajo spremembe in niso pod večinsko kontrolo države. Prenos podjetij in bank v javni lasti v privatne roke je glavni način za doseg tega cilja v relativno kratkem času.
- **Makroekonomski cilji** so značilni tako za države na prehodu kot tudi za razvite države. Ti cilji so pomembni za reševanje problemov, in sicer deficita tekočega dela plačilne bilance, deficita javnega sektorja in inflacije. Prodaja javnih podjetij in državnega premoženja omogoča vladi, da zmanjša presežne likvidnosti v podjetjih in gospodinjstvih, ki so posledica napačne ekonomske politike v preteklosti. Na ta način se lahko zmanjša tudi trošenje državnega proračuna za subvencioniranje problematičnih bank in podjetij. Privatizacija dobičkonosne banke ima lahko tudi negativne posledice in sicer v izgubi prihodkov državnega proračuna. Ta problem pa se lahko reši z uvedbo dobro uravnoteženega sistema obdavčevanja dobičkov.
- **Sektorski cilji** se nanašajo na učinke v mikroekonomiji (industriji) zaradi prodaje javnih podjetij. Ti cilji so ožje usmerjeni, vendar so njihovi učinki prav tako

dolgoročni. Med temi sta najpomembnejša povečanje vloge trga (učinkovitejša izraba delovne sile, mobilizacija kapitala in delovne sile glede na zahteve trga) in povečanje učinkovitosti z alokativnega, proizvodnega in tehničnega vidika. Če na trgu ni konkurence, se učinkovita alokacija doseže le z učinkovitim tarifnim sistemom in sistemom določanja minimalnih obveznih dobav. Mnoge države so privatizacijo javnih podjetij izbrale kot sredstvo za doseganje hitrejšega razvoja kapitalskega trga skupaj z ukrepi, kot so sprememba zakonodaje, razvoj učinkovitejših plačilnih sistemov, liberalizacija trga.

- **Politični cilji** se med državami bistveno razlikujejo glede na stopnjo razvitosti trga. Tako se s pojmom privatizacije v državah na prehodu razume kot postavitve tržnega sistema s privatno lastnino. Gre za denacionalizacijo in vračilo premoženja njegovim pravnim lastnikom. Hkrati to pomeni popolno ali delno prenehanje državne intervencije in vmešavanje v vodenje posameznih podjetij. Privatizacija pomeni tudi ukinjanje odvečne državne birokracije in vodi v nastanek novega razreda lastnikov. Na drugi strani pa so razlogi za privatizacijo v razvitih državah zelo raznoliki, saj so zgodovinsko pogojeni.
- **Socialni cilji** se ravno tako kot politični razlikujejo med državami v odvisnosti od stopnje razvitosti trga. Države na prehodu v tržno gospodarstvo imajo namen prerazdeliti premoženje (običajno z razdelitvijo delnic med prebivalce), ne glede na to ali bo razdelitev javnega premoženja med ljudi v začetku pravična ali ne. V teh državah to tudi pomeni konec socialistične blaginje in zagotovitve delovnih mest. V razvitih državah pa so socialni cilji precej različni (odločitev za postavitev bolj »demokratične« skupine lastnikov, vključevanje zaposlenih pri upravljanju v podjetju).

Kot glavni pogoj, da bo privatizacija uspešno izpeljana, večina avtorjev izpostavlja razvitost trga kapitala in konkurenčno okolje. Hkrati tudi poudarjajo, da privatizacija brez spremljajoče deregulacije, ki bi omogočila vstop na trge novim podjetjem, kjer je prej veljala zaščita države, zagotovo ne prispeva k večji učinkovitosti.

Kot mikro učinek oziroma rezultat privatizacije se največkrat omenja dobiček. Vendar je pa tu potrebno poudariti učinkovitost operacij. Možno je namreč, da se dobiček podjetja, ki se je privatiziralo, poveča, ne da bi se učinkovitost poslovanja podjetja izboljšala ali poslabšala.

Če lahko lastniki podjetja dosežejo želeno stopnjo dobička s kombinacijo npr. visokih cen, monopolne moči itd., jih seveda ne bo motilo, če bo podjetje poslovalo z višjimi stroški, kot pa bi lahko. Drugače pa je seveda s stališča nacionalnega interesa. S tega vidika je sprejemljivo le tisto povečanje profitne stopnje, ki je posledica znižanja stroškov ali pa uvedbe učinkovitejših stroškovnih struktur (Narat, 1996, str. 19). Glavno vprašanje tako ostaja: ali bo podjetje v poprivatizacijskem obdobju povečalo svojo učinkovitost?

Makro učinek oziroma rezultat privatizacije se odraža predvsem v spremembi števila zaposlenih in kakovosti dela. Ko govorimo o državnem podjetju, ki ima glede na produkcijsko funkcijo presežno delovno silo, bo proces privatizacije, ki bo imel za cilj zviševanje učinkovitosti, skoraj zagotovo pripeljal do položaja, ko bo določeno število zaposlenih ostalo brez zaposlitve. To je še posebej očitno v primerih, ko je v privatizacijski proces vključen kapital tujcev. Drugi pomemben makro učinek pa je nedvomno davčne narave.

1.4. METODE PRIVATIZACIJE BANK

Kako bo proces privatizacije potekal, je odvisno od naslednjih dejavnikov (Alemanni, 1999, str. 35):

- **cilji privatizacije**

Obstaja več metod oziroma načinov prodaje državnega premoženja, ki se med seboj zelo razlikujejo. Izbor ustrezne metode je pogojen s cilji privatizacije, ki so pogosto kompleksni in med seboj nasprotujoči. Zaradi raznovrstnosti ciljev v praksi, države večinoma uporabljajo mešane modele prodaje državnih podjetij.

- **poslovni in finančni položaj državnega podjetja, ki se prodaja**

To so elementi, kot so položaj panoge, v kateri podjetje posluje, in povpraševanje po izdelkih, ki jih proizvaja (npr. če gre za konkurenčne izdelke strateškega pomena, bo država verjetno izbrala način prodaje, ki bo še naprej zagotavljal nadzor države – npr. zlato delnico ali omejevanje maksimalnega lastniškega deleža tujcev v primeru javne prodaje). Poleg naštetih elementov so pomembni tudi velikost podjetja in njegove komparativne prednosti glede na želeno koncentracijo v panogi, časovna komponenta ter finančni položaj podjetja.

- **stopnja razvitosti trga kapitala**

Eden izmed najpomembnejših elementov, ki vpliva na sam proces privatizacije in njeno uspešnost, je razvitost trga. Vpliv razvitosti trga kapitala na izbran način prodaje državnega podjetja se odraža v vplivu na pestrost in kakovost mehanizmov prodaje ter verjetnost uresničitve ciljev prodaje. Med elementi razvitosti trga kapitala sta najpomembnejša absorpcija trga kapitala in stabilnost cen delnic na sekundarnem trgu.

V smislu absorpcije trga je zelo pomembna **velikost** državnih podjetij, ki jih želi država privatizirati (ali gre za posamezne prodaje v manjšem obsegu ali za večje prodaje, ko se na podlagi predhodnih raziskav o absorpciji trga, država običajno odloči za prodajo podjetij v tranšah), **zaupanje** v izvedbo modela privatizacije (npr. tveganje, da v primeru, ko država v okviru prve tranše proda le manjšinski delež podjetja (pod 51%) zaradi spremembe politične situacije ne bo prodala preostalega deleža podjetja) ter **privatizacijska strategija** države

glede načrtovanega obsega programa privatizacije državnih podjetij.

Na stabilnost cen vpliva sam trg ter njegova nihanja, model prodaje privatizacije (pri javni prodaji širšemu krogu investitorjev navadno pride do učinka prodaje pod ceno), interes investitorjev (interes za investiranje na kratek ali dolgi rok) in cilji različnih tipov investitorjev (privatni ali institucionalni investitorji).

Val množičnih privatizacij bank, ki je zajel razvite države v obdobju 1980-1990, je bil le del širšega programa privatizacij posameznih držav, ki je vključeval tudi privatizacije drugih gospodarskih sektorjev, predvsem strateško pomembnih za državo. Privatizacije teh sektorjev so se med seboj razlikovale glede na zgodovinsko pogojeno stopnjo prisotnosti države v narodnem gospodarstvu ter različne ekonomske politike, ki so urejale vlogo države v javnem sektorju. V večini razvitih držav je bila privatizacija bank rezultat širšega procesa omejevanja vloge države v gospodarstvu zaradi neučinkovitosti poslovanja javnih podjetij, ki niso bila podvržena tržnemu mehanizmu in konkurenci, v določenih državah, predvsem v skandinavskih, pa je privatizacija bank sledila sanaciji in poddržavljanju bank, kjer so pristale banke zaradi krize bančnega in finančnega sistema.

Modeli privatizacije bank so v razvitih državah naslednji:

1. javna prodaja po fiksni ceni (public offer at a fixed price)

To je model prodaje, ko država ponudi investitorjem celoten ali pa večinski lastniški delež banke. Največja prednost takega modela prodaje je vsekakor enostaven in pregleden postopek. Vendar je pa pomanjkljivost tega modela ta, da je cena oblikovana fiksno, torej se ne oblikuje preko ponudbe in povpraševanja na trgu, kar pomeni tudi večjo verjetnost, da izkupiček od prodaje ne bo maksimiran. Ta model je primeren takrat, ko je cilj privatizacije prodati banko čim širšemu krogu majhnih investitorjev, torej velika razpršenost premoženja.

2. javna prodaja z dražbo (public offer with auction)

Ta model privatizacije pomeni prodajo na dražbi po ceni, višji od minimalno določene ponudbene cene, ki predstavlja najvišjo ceno za nakup celotnega ponujenega deleža lastništva institucije. Cena je lahko odvisna od pogojev, ki jih ponudi investitor (competitive auctioning) ali pa je cena enotna in oblikovana na nivoju ponudbe najugodnejšega ponudnika (auctioning). Ta model privatizacije ni najprimernejši, ko želimo prodati delnice širšemu krogu investitorjev.

3. javna prodaja delnic glede na predhodne izdaje in gibanje trga (public placement with book-building)

Večina prodaj na mednarodnih trgih poteka preko sindikata bank, kjer banka organizator (lead

bank/arranger) določi razpon, v katerem se giba cena prodaje morebitnim investitorjem. Banke, ki jamčijo za prodajo plasmaja (underwriters), ponujajo delnice na trgu morebitnim investitorjem v določenem obdobju pred izdajo (pre-marketing), ki običajno traja od enega do treh tednov. Po preteku tega obdobja na podlagi zbranih predhodnih naročil, banka organizator določi ceno prodaje v okviru razpona, določenega v prospektu. Cena in velikost prodaje sta tako odraz povpraševanja po delnicah ob trenutnih pogojih na finančnih trgih. Ta način prodaje je bil doslej največkrat uporabljen pri prodaji velikih javnih podjetij različnim segmentom investitorjev na mednarodnih trgih kapitala.

4. privatna prodaja (private placement)

Za ta model privatizacije je značilno, da država proda svoje premoženje omejenemu krogu vnaprej znanih kupcev. Zato, je tak način privatizacije bistveno manj pregleden, saj gre za neposredna pogajanja o pogojih prodaje med državo in morebitnimi kupci. Pri privatni prodaji zato lastništvo ni tako razpršeno kot pri javni prodaji. V primeru prodaje nadzornega deleža prihaja pri tej metodi v praksi pogosto do notranjih problemov (do odporov s strani vodstva, katerih položaj postane ogrožen) in zunanjih problemov (izbira ustreznih investitorjev, ki bodo sposobni zagotoviti zadosten kapital za nakup podjetja ter pričakovani donos na investicijo). V praksi se je pokazalo, da je privatna prodaja primernejša metoda prodaje manjših in poslovno manj uspešnih podjetij ter podjetij z nižjimi pričakovanimi donosi od tržnih pričakovanj. Prodajo manjših podjetij običajno spremljajo visoki stroški prevzema in upravljanja kompleksnejših postopkov, poleg tega pa je težje pridobiti večje število manjših investitorjev. Nasprotno so za nakup manjših podjetij zainteresirani kupci, ki poslujejo v istem sektorju ter finančne institucije z interesom srednjeročnega investiranja. Ta praksa je sicer manj pogosta v bančnem sektorju, saj običajno državne banke sodijo med večje banke v bančnem sistemu posameznega gospodarstva.

Dober primer privatne prodaje državnega premoženja smo imeli v Sloveniji v letu 2005, in sicer na primeru Poslovnega sistema Mercator. Paradržavna sklada KAD in SOD, ki sta v 100% lasti države, sta skupaj prodala 30% delež Mercatorja. Kot je značilno za ta model, je pri tem poslu šlo za neposredna in tajna pogajanja med obema skladoma in kasnejšima kupcema, podjetjema Istrabenz in Pivovarno Laško. V širši javnosti so se zato začeli pojavljati dvomi in vprašanja v zvezi s preglednostjo posla in dogovorjeno ceno, saj sta tako oba prodajalca kot tudi oba kupca nastopala zelo usklajeno. Zaradi tega je opozicija v Državnem zboru RS zahtevala parlamentarno preiskavo oziroma ustanovitev parlamentarne komisije, ki bi raziskala ozadje omenjenega posla. Prošnji opozicije je bilo le delno ugodeno. Prav tako pa o istem poslu potekajo določene aktivnosti na sedežu Evropske komisije v Bruslju, kamor je zahtevo za preiskavo posla poslal novinar poslovnega časopisa Finance.

5. izdaja konvertibilnih obveznic (issue of convertible bonds)

Izdaja konvertibilnih obveznic je oblika postopne privatizacije, za katero je značilen odlog

udeležbe v lastništvu za določen čas, v odvisnosti od prednosti investitorja o izvršitvi opcije o konverziji obveznice za delnice. Kupec obveznice lahko izkoristi opcijo konverzije v primeru povečanja cene delnic zaradi boljšega finančnega položaja in ugodnih razmer na trgu delnic, medtem ko je njegovo tveganje izgube omejeno. Pogosto se ta model uporablja v kombinaciji z modelom javne prodaje. Model navadno pozitivno vpliva na zaupanje investitorjev v namen države, da bo dejansko prodala del premoženja in na njihova pričakovanja o porastu cene delnice.

Zgoraj predstavljeni modeli privatizacije bank v razvitih državah pa se razlikujejo od načinov privatizacij v državah v tranziciji in sicer zaradi ne tako razvitega kapitalskega trga ter splošno slabšega gospodarskega in nestabilnega političnega položaja v državi (Anderloni, 1999, str. 47).

1.4.1. Vpliv privatizacijskih modelov na izbor želene lastniške strukture

Model privatizacije, ki je izbran, je tesno povezan z vprašanjem nadzora podjetja, ki se privatizira ter odnosov med lastniki in upravljalci podjetja. Boljši kot je namreč mehanizem, večje zaupanje investitorjev lahko pričakujemo. Poleg tega pa učinkovit mehanizem nadzora pozitivno prispeva k razvoju in delovanju finančnih trgov. Hkrati sta konkurenčnost in učinkovitost v upravljanju podjetij gonilna sila ustvarjanja gospodarskega in socialnega razvoja ter pozitivne klime v državi.

1.5. VPLIV PRAVNO ORGANIZACIJSKIH OBLIK NA PRIVATIZACIJO

Glavna cilja privatizacije podjetij sta večja konkurenčnost in učinkovitost na dolgi rok, ki bi zadovoljevala potrebe ožjega in širšega okolja. Da bi dosegli oba navedena cilja, pa moramo preko lastnikov zagotoviti ustrezen stabilen nadzor nad podjetji, ki ga med drugim zagotavlja tudi ustrezno pravno okolje.

Za kakšno pravno obliko se bomo odločili, je odvisno od ciljev in predstav posameznih gospodarstev o uspešni lastniški strukturi. Te se kažejo v maksimiranju vrednosti premoženja lastnikov in učinkovitejšem poslovanju podjetja. V nekaterih razvitih državah se je pokazalo, da je prevladujoča pravna oblika po procesu privatizacije delniška družba – join-stock company (Alemanni, 1999, str.20). Modeli privatizacije se med različnimi državami razlikujejo predvsem po stopnji vključevanja države v gospodarstvo in so pogojeni z zgodovinskimi, gospodarskimi in kulturnimi elementi. Večja vloga države, izražena v obliki mešanega lastništva v podjetju po izvedbi procesa privatizacije, je upravičena z določenimi političnimi in ekonomskimi cilji, česar izključno privatno lastništvo ne bi zagotavljalo.

1.6. POGOJI ZA PRIVATIZACIJO FINANČNEGA SEKTORJA

Privatizacija finančnega sektorja posamezne države pomeni predvsem prenos državnih bank v

privatne roke. To še zlasti velja za države v razvoju, saj tam bančni sistem zagotavlja edini formalni trg finančnega posredništva.

Pogoji, ki morajo biti izpolnjeni za privatizacijo in uspešno delovanje bančnega sistema, so naslednji (Narat, 1996, str. 20):

1. zakonska podlaga, ki ščiti kreditojemalce,
2. prosta določitev obrestnih mer,
3. možnost prostega vstopa v bančni sektor,
4. prosto oblikovanje bančnih portfeljev.

Zelo pomembno je, da vlada javno objavi smernice svoje privatizacijske politike, še preden stori prve korake pri privatizaciji bank. Uspešen program bančne privatizacije lahko dobro zasnuje in izpelje le dovolj trdna, enotna in strokovno podkovaná vlada. Pri tem ima pomembno vlogo vladna izjava o privatizacijski politiki, v kateri morajo biti vnesene vse pomembne finančne, ekonomske, socialne, politične in strateške smernice, ki so bistvene za pravilen potek procesa. Nastane lahko kot posebno vladno poročilo ali pa v obliki javnega govora finančnega ministra. Razumljiva in dobro izdelana izjava je pomemben del popolne vladne študije o privatizaciji bank.

Vladna izjava o privatizaciji

1. Kratek oris bančnega sektorja in njegove učinkovitosti
2. Namen privatizacije
3. Privatizacijske opcije
4. Kriteriji za izbiro kandidatov za privatizacijo
5. Makro učinki:
  - na razdelitev
  - za državno blagajno
  - usklajenost z nacionalno razvojno strategijo
  - odnos do administrativnih reform, liberalizacije in deregulacije
6. Učinkovitost privatnega sektorja
7. Ustanovitev vladnega privatizacijskega svetovalnega telesa
8. Zagotovitev tehničnih resursov
9. Publiciteta privatizacijskih odločitev in tehnik za njihovo izvedbo

Vir: Narat, 1996, str. 23.

Kot primer bom tukaj navedel Slovenijo. Vlada Republike Slovenije je leta 2001 z *Uredbo o postopkih prodaje in drugih oblikah razpolaganja z državnim premoženjem* prav tako določila obvezne sestavine posameznega oziroma konkretnega programa prodaje premoženja države.

Te so (Uradni list RS, št. 47/2001):

- A. Opredelitev ciljev prodaje in razlogov, s katerimi se utemeljuje, da bodo s prodajo ti cilji doseženi ter pravni temelj prodaje.
- B. Opis kapitalske naložbe, terjatve, nepremičnih ali premičnih stvari, ki so zajete v tem programu ter so predmet prodaje in sicer:
  - pri delnicah oziroma deležih: opis dejavnosti pravne osebe, število delnic oziroma odstotek poslovnega deleža, pravice, ki izhajajo iz lastništva in morebitne druge okoliščine, ki vplivajo na ceno,
  - pri nepremičninah: opis nepremičnine (posameznemu programu prodaje mora biti priložen izpis iz zemljiške knjige ali druga listina, ki izkazuje lastništvo nepremičnine),
  - pri premičninah: tak opis premičnine, ki omogoča identifikacijo stvari,
  - pri terjativah: višino terjatve in dolžnika ter listino, ki izkazuje lastništvo terjatve;
- C. Opredelitev metod prodaje, ki bodo uporabljene in navedba razlogov, s katerimi se utemeljuje, da je izbrana metoda ustrezna za doseg ciljev prodaje. Če ni drugače določeno, se državno premoženje proda na podlagi enega od naslednjih načinov:
  - javna ponudba,
  - javno zbiranje ponudb,
  - javna dražba;
- D. Obrazložitev pripravljanih dejanj, ki bodo opravljena v zvezi s prodajo ali navedbo razlogov, zaradi katerih pripravljala dejanja niso potrebna.

Uredba tudi določa, da je za začetek postopka za prodajo državnega premoženja potrebno imenovati Komisijo za vodenje in nadzor prodaje premoženja, ki postopek tudi vodi in koordinira. Prodaja državnega premoženja se lahko konča s prenosom lastninske pravice na stvarno premoženje oziroma imetništvo kapitalskih naložb ali terjatev na kupca, lahko pa tudi z odločitvijo Komisije za vodenje in nadzor prodaje premoženja, naj se postopek prodaje ustavi.

2. BANČNI SEKTOR V SLOVENIJI

V zadnjih nekaj letih smo bili v Sloveniji pa tudi v drugih tranzicijskih državah priča lastninskemu preoblikovanju podjetij. Nastale so drugačne oblike gospodarskih družb v privatni lasti. Globalizacija svetovnih trgov in konkurenca silijo podjetja k medsebojnemu povezovanju.

Tudi bančni sistemi v svetu se tem trendov niso ognili. Tržni motivi silijo banke k večji učinkovitosti. Po vstopu v EU se je Slovenija srečala z večjo konkurenco, zato je potrebno

slovenske državne banke privatizirati, da bodo učinkovitejše in bolj konkurenčne tujim bankam.

Slovenski bančni sektor je po osamosvojitvi Slovenije doživel precejšnje spremembe. Od vsega začetka je deloval kot dvostopenjski bančni sistem, vendar pa na večini področij delovanja ni bil tržno organiziran. Razglasitev samostojnosti slovenske države je bila povod za pričetek procesa korenite transformacije v slovenskem bančništvu. Oblikoval se je lasten bančni sistem z neodvisno centralno banko.

V Sloveniji imamo razvit sistem univerzalnega bančništva, kakršnega ima večina srednjeevropskih držav, ki je sestavljen iz centralne banke (Banke Slovenije) in poslovnih bank ter hranilnic. V sami strukturi bančnega sektorja imajo banke prevladujoč položaj.

2.1. SLOVENSKA BANČNA OSAMOSVOJITEV

Banka Slovenije je formalno nastala 25. junija 1991 s sprejetjem *Zakona o Banki Slovenije*. Banka je najprej razglasila, da bo delovala znotraj enotnega jugoslovanskega denarnega območja, vendar je Narodna banka Jugoslavije Slovenijo izključila iz jugoslovanskega sistema tako, da ji je prenehala pošiljati bankovce in kovance, zavrnila je refinanciranje in prodajo deviz ter Sloveniji prepovedala zadolževanje v tujini. Tri mesece pozneje, ko je prenehal moratorij na osamosvojitvene ukrepe, torej 8. oktobra 1991, pa je tudi praktično začel delovati slovenski denarni sistem. Tega dne je zakonito plačilno sredstvo v Republiki Sloveniji postal slovenski tolar, do izdaje tolarskih bankovcev in kovancev, pa so se uporabljali vrednostni boni.

Banka Slovenije je prevzela funkcijo centralne banke, ki uživa ustrezno stopnjo neodvisnosti ter je samostojna v določanju svojega instrumentarija in delovanja zaradi zakonsko določenih nalog: uravnavanje količine denarja v obtoku, skrb za likvidnost bančnega sistema, skrb za splošno likvidnost do tujine, kontrola bank in hranilnic, izdajanje bankovcev v obtok ter posli za Republiko Slovenijo (Mencinger, 2001, str. 29).

2.2. PRAVNO OKOLJE SLOVENSКИH BANK

Poslovanje slovenskih bank urejata dva zakonodajna okvira, in sicer domača zakonodaja in pravni red EU. Eden izmed prvih sprejetih zakonov po osamosvojitvi Slovenije je bil *Zakon o bankah in hranilnicah* (Uradni list RS, št. 1/1991-I). Še ko je bila Slovenija pridružena članica EU, je Sporazum o pridruženem članstvu prinesel tudi zahtevo, da se odpravijo zaščitne določbe v domači zakonodaji ter da se pripravi nov Zakon o bančništvu, ki bo prilagojen pravni ureditvi držav EU.

Za slovenske banke so tako pomembni naslednji trije zakoni:

1. **Zakon o bančništvu** (Uradni list RS, št. 104/04) je stopil v veljavo 24. septembra 2004. Ta zakon vsebuje že prej sprejeti Zakon o bančništvu iz leta 1999 in je v veliki meri usklajen tako z evropskimi bančnimi direktivami kot tudi s 25-imi načeli učinkovitega nadzora, ki jih je leta 1997 sprejel Baselski komite za bančni nadzor. Takšna usklajenost omogoča izenačitev pogojev poslovanja naših bank doma in v tujini, krepitev konkurenčne sposobnosti in primerljivejše izkazovanje poslovnih rezultatov bank. Zakon ureja ustanovitev in status bank in hranilnic, njihovo poslovanje in nadzor, kot tudi doslej zakonsko še ne povsem jasno urejeno jamstvo za bančne vloge ter stečaj in likvidacijo bank, ki sta bila do sedaj urejena v posebnem zakonu. Usmerjen je v zagotovitev zaščite varčevalcev in varnosti njihovih vlog, velik pomen pa daje zagotavljanju stabilnosti in konkurenčnosti bančnega in finančnega trga.

Najpomembnejše novosti, ki jih je prineslo sprejetje *Zakona o bančništvu* v letu 1999, se nanašajo na naslednja področja (Letno poročilo Banke Slovenije, 1998, str. 46-47):

- po direktivah povzeti sistem ustanavljanja bank in opredelitev finančnih storitev,
- pogoji za izdajo dovoljenj za opravljanje bančnih storitev,
- z drugo bančno direktivo usklajena ureditev organov upravljanja banke,
- dovoljenje ustanavljanja podružnic tujih bank,
- odprava razlikovanja med domačimi in tujimi delničarji pri pridobitvi delnic slovenskih bank,
- zagotavljanje ustreznega kapitala ter obvladovanje vseh vrst tveganj znotraj okvirov, ki jih določa zakon,
- ugotavljanje, merjenje in upravljanje kreditnega tveganja ter oblikovanje rezervacij za slabe naložbe,
- definicija izpostavljenosti banke do posamezne osebe in skupine povezanih oseb, določitev največje dopustne izpostavljenosti (25% kapitala banke) in omejitev vsote velikih izpostavljenosti (800% višine kapitala banke),
- določbe o obvladovanju likvidnostnega, obrestnega, valutnega in drugih tržnih tveganj,
- konsolidirani nadzor bank z vidika preverjanja, ali bančna skupina kot celota ravna v skladu s pravili o obvladovanju tveganj,
- kombinacija off-site nadzora (podatki, analize, poročila) in on-site nadzora (opravljanje pregledov poslovanja) v skladu z mednarodnimi standardi o načinih nadzora,
- sodelovanje Banke Slovenije z drugimi domačimi in tujimi nadzornimi organi v obliki izmenjave informacij kot tudi neposrednega sodelovanja pri opravljanju nadzora,
- oblikovanje novega sistema za jamstvo vlog,

- odprava Zakona o predsanaciji, sanaciji, stečaju in likvidaciji bank in hranilnic ter Zakona o agenciji za zavarovanje vlog v bankah in hranilnicah.

2. **Zakon o gospodarskih družbah** (Uradni list RS, št. 15/2005) določa okvire delovanja delniške družbe, ki pa za banko ne veljajo le v primeru, če je z Zakonom o bančništvu drugače določeno. Zakon opredeljuje temeljne prvine delovanja delniške družbe, določbe o delnicah, o ustanovitvi delniške družbe, pravnih razmerij med družbo in delničarji, določbah o ničnosti in spodbojnosti ter postopkih pri statusnih spremembah (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 31).

3. **Zakon o Banki Slovenije** (Uradni list RS, št. 58/2002) ureja pravni vidik poslovanja Banke Slovenije kot slovenske centralne banke.

2.3. SANACIJA SLOVENSКИH BANK

Prestrukturiranje slovenskega bančnega sektorja zajema več kot zgolj sanacijo največjih bank. Vključuje formalno sanacijo treh največjih bank kot glavno sestavino in različne aktivnosti v korist krepitve vseh bank. Začelo se je formalno v letu 1993, sočasno s prestrukturiranjem realnega sektorja, končalo pa sredi leta 1997. Medtem ko je sanacija največjih bank že zaključena, prestrukturiranje celotnega bančnega sektorja še poteka, sicer pa ga je mogoče razumeti kot kontinuiran proces (Štiblar, 2001, str. 61).

2.3.1. Slovenski bančni sektor pred sanacijo

Sanacijo slovenskih bank je mogoče definirati kot reševanje problema slabe aktive bank, ki je nastala zaradi slabih posojil, negativnih tečajnih razlik, deviznih vlog prebivalstva, deponiranih pri Narodni banki Jugoslavije in zaradi previsokih operativnih stroškov. Slaba posojila so nastala kot posledica preteklega družbenega sistema, ko so bile banke na specifičen način povezane s podjetji v družbeni lasti. Banke, ki so bile pod nadzorom oblasti, so morale v preteklosti kreditirati podjetja, ki kreditov niso bila sposobna odplačevati.

Banke so bile prisiljene nastopati kot investitor vseh novih podjetniških investicij. Posojila so bila glede na velikost bančnega kapitala in rezerv nenormalno visoka in neskladna z možnostmi kreditnega potenciala bank in z zmožnostmi podjetij, da te kredite odplačajo. Inflacija je omogočala, da so bile realne obrestne mere visoko negativne. Pri bankah se je zato zmanjševala realna vrednost njihovih naložb oziroma posojil. Posojila so postajala za banke slaba posojila.

Negativne tečajne razlike so se pojavile, ko so banke začele dajati posojila v domačem denarju na osnovi vlog v tujem denarju. Delež slabe aktive je leta 1991 znašal preko 10% aktive celotnega bančnega sektorja, po oceni Svetovne banke pa 13% (Štiblar, 1996, str. 27). Zaradi nakopičenih problemov se je pričela sanacija bank. Sanacija vključuje celoto

organizacijskih, finančnih in pravnih ukrepov, katerih cilj je, da se odpravijo vzroki, ki ogrožajo solventnost ali vodijo k nesolventnosti ali prezadolženosti banke.

2.3.2. Vzroki za sanacijo bank

V prejšnjem poglavju sem že omenil nekaj vzrokov za slabo stanje slovenskega bančnega sektorja, in sicer ekonomski sistem bivše Jugoslavije, za katerega je bilo značilno vmešavanje politike v poslovne odločitve bank in lastninska povezanost podjetij in bank. Drugi razlog, ki sem ga tudi že navedel, pa je bil kopičenje negativnih tečajnih razlik v bilancah bank.

Eden izmed razlogov za sanacijo bank so bile devizne vloge prebivalstva. V prejšnjem, jugoslovanskem bančnem sistemu, je bilo 85% vseh deviznih varčevalnih vlog potrebno fizično deponirati pri centralni banki v Beogradu. Te varčevalne vloge niso bile nikoli vrnjene banki, ki jih je tam položila. Bivša Ljubljanska banka je imela v centralni banki v Beogradu za 1 milijardo USD sredstev. Vračilo teh sredstev varčevalcem je postal velik problem za banke. V primeru Ljubljanske banke to še zmeraj ostaja politični problem (Štiblar, 2004, str. 211).

Naslednji vzrok za sanacijo bank je predstavljal tudi razpad bivše skupne države in s tem izguba trgov. Le-to je vodilo v recesijo, dodatna monetarna zaostritev pa v nelikvidnost in celo nesolventnost nekaterih podjetij (Štiblar, 2001, str. 62).

Trg bivše države je, merjeno v trgovinski menjavi, predstavljal dvakratnik ostalih zunanjih trgov Slovenije. Bankam pa je povzročil dodatne izgube zaradi nezmožnosti izterjave dolgov, kajti med dolžniki slovenskih bank je bilo veliko dolžnikov iz območja bivše Jugoslavije, ki niso več odplačevali svojih dolgov ter so bili izven sodne pristojnosti slovenskih sodišč. Razpad bivše države pa je za slovenske banke pomenil tudi prekinitev finančnih povezav in s tem izgubo njihovih naložb v drugih republikah nekdanje skupne države.

Pomemben vzrok je predstavljal tudi slabo poslovanje bank in pomanjkanje nadzora bank, ki je v premalo razviti oligopolistični strukturi bančnega sistema pripeljalo do velike neučinkovitosti in visokih stroškov poslovanja. Visoki operativni stroški, ki so bili predvsem posledica prevelikega števila zaposlenih v bankah in neracionalne organiziranosti bančne mreže, so povzročili povečanje izgub bančnega sistema, kar se je odražalo v visokih obrestnih merah. To pa je pripeljalo do dveh negativnih učinkov, in sicer se je zmanjšalo finančno posredovanje bank, saj se le-te niso bile sposobne potegovati za kapital in sočasno ostati konkurenčne kot posojilodajalke. Poleg tega pa so visoke obrestne mere pritegnile nove banke, ki so nastopale kot prosti jezdec (free-riders) brez interesa zniževanja obrestnih mer in s tem posredno svojih zaslužkov.

Vsi zgoraj naštetih razlogi so bili povod za pričetek sanacije bank. V času do začetka prave sanacije je Banka Slovenije poskušala problematične banke pripraviti na sanacijo z uvedbo

predsanacijskih ukrepov. V banke je postavila svoje pooblaščenke, katerih naloga je bila kontrola in izvajanje kreditne politike ter predvsem nadzor obsega in vrste operativnih stroškov. Kot temeljni kriterij pri ocenjevanju potrebnega obsega sanacije je bilo izbrano izpolnjevanje kapitalske ustreznosti. Po stanju dne, 31. oktobra 1991, je bil odstotek ohranjenosti kapitala po bankah naslednji: 6 bank v višini od 90% do 100%, 7 bank v višini 35% do 70%, 5 bank v višini od 0% do 35%, 2 banki pa sta bili tehnično nesolventni (Letno poročilo Banke Slovenije, 1993, str. 28).

2.3.3. Zakonska ureditev sanacije

Osnovni pravni okvir za sanacijo bank in hranilnic predstavlja *Zakon o predsanaciji, sanaciji, stečaju in likvidaciji bank in hranilnic* (Zakon o sanaciji bank), sprejet 25. junija 1991, in z njim povezani podzakonski akti, zlasti *Uredba Vlade o ustanovitvi Agencije RS za sanacijo bank in hranilnic*, ki predstavlja osnovo za ustanovitev ASBH kot glavne institucije procesa sanacije bank.

Zakon o sanaciji bank (Uradni list RS, št. 1/1991-I) predpisuje predvsem pristojnosti Banke Slovenije v zvezi z uredbo predsanacijskega in sanacijskega postopka v bankah, potrebne ukrepe za izvedbo le-teh ter naloge izvajalca sanacije – ASBH. Predsanacijski postopek se lahko predlaga, če banka ne dosega predpisane najmanj 70% kapitalske ustreznosti, če je nelikvidna, oziroma če ne izpolnjuje drugih predpisanih pogojev poslovanja ali ukrepov denarne politike. Sanacijski postopek se uvede, ko izgube in potencialne izgube zaradi tveganosti naložb in aktivnih zunajbilančnih postavk predstavljajo več kot 50% zneska jamstvenega kapitala banke (Jašović, 1994, str. 150). Predlog za sanacijo lahko poda banka, ustanovitelj, upniki ali pooblaščen organizacija za plačilni promet. Guverner Banke Slovenije na podlagi predloga omenjenih subjektov ali po lastni presoji izda odločbo o uvedbi sanacijskega postopka. Le-ta pa sloni na predhodni oceni finančnega stanja banke, v kateri so natančno opredeljene vse pomembne bilančne in zunajbilančne kategorije. Določila zakona nalagajo banki, ki se sanira, odpis izgub in potencialnih izgub v breme lastniškega kapitala, prav tako pa z uvedbo sanacijskega postopka prenehajo v banki veljati pristojnosti dotedanjskega vodstva, organov upravljanja in nadzora ter vsa pooblastila kakor tudi pravice dotedanjih delničarjev. Banka Slovenije je pooblaščenka, da izmed vseh, v zakonu predvidenih metod sanacije, izbere najustreznejšo glede na probleme, ki so prisotni v posamezni banki, ter imenuje novo vodstvo. Banke pa navadno ne morejo izpolnjevati vseh, v zakonu predpisanih obveznosti (npr. obvezne rezerve, devizni minimum), zato se jim lahko začasno dovoli minimalno odstopanje od teh zahtev. Poleg tega pa jim lahko v primeru problemov s tekočo likvidnostjo sanator odobri kredit. Zakon določa tudi omejitve glede nove lastniške strukture nad kapitalom banke, ki se lahko spremeni z dodatnim vplačilom kapitala. Vsa ta določila so pomembna zaradi dejstva, da so za slabo stanje banke odgovorni nekdanji lastniki in njihove slabe kreditne navade.

Zakon o sanaciji bank predvideva sanatorja, ki ga imenuje Vlada Republike Slovenije in je

zadolžen za izvajanje dejavnosti procesa sanacije. V ta namen je Izvršilni svet Skupščine Republike Slovenije z odlokom dne, 6. oktobra 1991, ustanovil ASBH.

Pravni okvir za izvedbo sanacije bank v Sloveniji določajo naslednji zakoni, ki v širšem pogledu vplivajo na materialni položaj vrste bank, predvsem tistih, kjer je potekala sanacija:

- ***Zakon o jamstvu Republike Slovenije za obveznice, izdane zaradi sanacije bank in hranilnic*** opredeljuje jamstvo Republike Slovenije za obveznice, ki jih ASBH izda za izvedbo sanacije bank in hranilnic. Obveznice lahko izdajo le tiste banke, ki so vključene v proces individualne sanacije, obseg emisije pa je omejen na največ 2.200 milijonov takratnih DEM. Na tak način je možno slabo aktivo, ki vključuje tako razliko med terjatvami bank do Narodne banke Jugoslavije in neizplačanimi deviznimi vlogami, kot tudi slabe kredite odobrene podjetjem, spremeniti v donosno. Gre za imenske obveznice denominirane v DEM, z možnostjo prenosa na druge osebe po petih letih, s 30 - letnim rokom dospelja ter 8% obrestno mero in kvartalnim izplačevanjem obresti.
- ***Zakon o poravnavanju obveznosti iz neizplačanih deviznih vlog*** ureja poravnavanje obveznosti, ki izhajajo iz deviznih vlog, vloženih na območju Republike Slovenije in deponiranih pri Narodni banki Jugoslavije. Ta zakon je poskušal rešiti problem, ki so ga imeli varčevalci z razpolaganjem svojih vlog ter problem likvidnosti bank v sanaciji. Zakon je omogočil izdajo obveznic, denominiranih v DEM, z rokom dospelosti 30 let in polletnim izplačevanjem obresti. Poleg tega pa je zakon omogočil tudi prenos 976 milijonov DEM obveznosti bank med dolg Republike Slovenije.
- ***Zakon o jamstvu Republike Slovenije za obveznice, izdane zaradi sanacije Slovenskih železarn*** je uredil poplačilo obveznosti Slovenskim železarnam, in sicer iz naslova vseh usklajenih tolarskih in deviznih obveznosti tako iz dolgoročnih kot tudi kratkoročnih kreditov, zapadlih do 31. decembra 1992. Prav ta nezmožnost poravnavanja lastnih obveznosti, katerih pretežni del so predstavljale obveznosti do bank, je bila eden od razlogov za pričetek sanacije slovenskih železarn in s tem posredno sanacije bančnega sistema. Zakon je omogočil izdajo obveznic, denominiranih v DEM, z rokom zapadlosti 30 let od dneva izdaje, kvartalnim izplačevanjem obresti po 8% obrestni meri, ki po petih letih postanejo prenosljive.
- ***Zakon o poravnavanju obveznosti do bank iz izplačanih deviznih vlog*** je omogočil poravnavo obveznosti iz naslova deviznih hranilnih vlog, ki so jih banke izplačale vlagateljem do 31. decembra 1992 ter deponirale pri Narodni banki Jugoslavije. Za prevzem obveznosti je država izdala obveznice z 20-letnim rokom dospelja in 3% obrestno mero. Izjemi sta bili le banki, ki sta bili v procesu individualne sanacije in sta za obveznosti že prejeli obveznice ASBH ob ustanovitvi novih bank.

- *Ustavni zakon o dopolnitvah ustavnega zakona za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije* je predstavljal pravni okvir za ustanovitev dveh novih bank, in sicer NLB in NKBM. Obe banki sta se ustanovili predvsem zaradi zahteve, da banke podpisnice Novega finančnega sporazuma v svoje bilance vpišejo 4,2 milijardi USD obveznosti. Glede na to, da je med bankami podpisnicami veljala klavzula solidarnostne odgovornosti, se je bilo mogoče izogniti unovčenju terjatev le na podlagi prenosa na novi banki. Kot ustanoviteljica novih bank je delovala ASBH.
- *Zakon za pokrivanje terjatev slovenskih podjetij do Iraka, Kube in Angole.*

2.3.4. Slovenski model sanacije bank

Sanacija je kompleksen proces, ki vključuje organizacijske, finančne in pravne ukrepe. Še ožje lahko rečemo, da celoten proces sanacije zajema finančno sanacijo, restrukturiranje in spremembo lastniške strukture bank na eni strani in privatizacijo državnih podjetij na drugi strani. Visoka stopnja povezanosti med poslovnimi bankami in državnimi podjetji v letu 1991, ki izhaja še iz prejšnjega družbenega sistema, in se je ohranila do privatizacije, je narekovala sočasno restrukturiranje podjetniškega sektorja kot pogoj za uspešno sanacijo.

Slovenija se je odločila za državno podprto sanacijo, ob podpori Banke Slovenije in poslovnih bank. Zakaj se je država tako odločila? Predvsem zato, ker če bi bila sanacija prepuščena bankam samim, bi obstajala nevarnost, da bi bili varčevalci izpostavljeni raznim špekulacijam s strani posloводства banke. Kot drugi razlog je država omenila potrebo po sanaciji celotnega bančnega sistema. Pretekle izkušnje namreč kažejo, da so stroški, ki so povezani s propadom finančnih institucij, bistveno višji, kot so stroški v primeru sanacije. Za Slovenijo je ta trditev še toliko bolj pomembna, saj je sanacija zajela več kot 50% celotnega bančnega sektorja.

Sanacija bank v Sloveniji se je začela leta 1993, in sicer v Ljubljanski banki in Kreditni banki Maribor. Leto kasneje, leta 1994, pa je enak postopek sledil še v Kreditni banki Nova Gorica. Navedene tri banke so v slovenskem bančnem sektorju pokrivalo več kot polovico trga. Zato je bil slovenski model bančne sanacije edinstven prav v smislu obsega, saj doslej v praksi drugih držav ni bil znan primer, da bi sanacija naenkrat zajela več kot 50% bančnega sektorja (Štiblar, 2001, str. 62).

Slovenija je kot model sanacije izbrala kombinacijo centraliziranega in decentraliziranega pristopa. Prvi, centralizirani del, je pomenil zamenjavo državnih obveznic, ki jih je izdala ASBH s slabo aktivo bank, vendar pa ne celotno aktivo, kot npr. na Madžarskem. To pa zato, ker se je država želela izogniti t.i. moralnemu hazardu, oziroma potuhi bankam, da bi vso slabo aktivo prepustile v izterjavo državi, hkrati pa bi banke same nadaljevale s prejšnjo prakso, torej posojanjem denarja slabim komitentom, v prepričanju, da v primeru nezmožnosti vračila posojila, spet poseže država. Tako je bilo v začetku leta 1993 na ASBH prenešenih 85% slabih posojil, preostanek pa je ostal v bilancah bank (Gaspari, 2002, str. 53). Na drugi

strani pa imamo decentralizirani pristop, ki pa je pomenil, da banke niso bile prepuščene same sebi pri interveniranju v podjetjih.

ASBH in Banka Slovenije sta se, na osnovi pogojev na makroravni v gospodarstvu in mikroravni v bančnem sektorju, odločili za postopno uvajanje sanacijskih postopkov v posameznih bankah. Za tak način sanacije so se odločile nekatere druge razvite države, kot npr. Španija in ZDA. Ta model postopnosti, starim bankam ne dovoli propada, do katerega je prišlo v Rusiji, ko so namesto postopnosti uporabili strategijo »šoka«. Za slovenski bančni prostor bi bil tak model lahko usoden, saj kot že povedano, je sanacija v Sloveniji zajela več kot polovico bančnega sektorja. Tako je postopnost pri sanaciji bank pomenila tudi dobro pripravo slovenskih bank na mednarodno konkurenco in približevanju EU.

Vsaka izmed metod sanacije ima svoje prednosti in pomanjkljivosti. Katero izbrati, je odvisno predvsem od specifičnih okoliščin in institucionalnega okvira, v katerem poteka sama sanacija. Dosedanje izkušnje kažejo, da ni dobro predolgo odlašati s postopkom sanacije bank pri prehodu v tržno gospodarstvo. Prav tako ni dobro sanacije bank v celoti prepustiti zasebnemu sektorju, torej prihodnjim lastnikom bank. Po drugi strani pa neomejen državni poseg rešuje le posledice, ne odpravi pa vzrokov, kakor kažejo zaporedni neuspešni posegi na Madžarskem (Štiblar, 2001, str. 62).

Glavne značilnosti slovenskega modela sanacije so naslednje (Štiblar, 2001, str. 62-63):

- strožji nadzor bank s strani Banke Slovenije,
- uveljavitev zakonodaje skrbnega poslovanja bank (prudential regulation) v bančnem zakonu iz leta 1991 in njemu sledečih podzakonskih aktov,
- uvedba zahtev po minimalnem ustanovitvenem kapitalu in po minimalni kapitalski ustreznosti bank,
- natančne zahteve glede oblikovanja rezervacij v bankah za dane kredite,
- ustanovitev posebne Agencije za sanacijo bank in hranilnic (ASBH),
- kakovostna koordinacija med oblastmi (Ministrstvo za finance, Banko Slovenije in ASBH).

Pri sanaciji bank v Sloveniji so bile uporabljene naslednje tehnike (Štiblar, 2001, str. 63):

- prevzem bank s strani države prek ASBH,
- delna zamenjava zamrznjenih deviznih vlog in kontaminiranih (težko izterljivih ali neizterljivih) kreditov strankam za državne obveznice,
- začasna oprostitev izpolnjevanja deviznega minimuma in obveznih rezerv bankam v sanaciji, ki je trajala do konca leta 1994.

Izgube bank so bile razrešene na različne načine. Prejšnjim lastnikom bank v sanaciji, v veliki

meri so bila to podjetja, so lastniške deleže nadomestile subsidiarne terjatve do ASBH. Vprašanje deviznih vlog je bilo rešeno v korist varčevalcev v Sloveniji. Država je izdala vrednostne papirje »zgolj« v višini 1,8 milijarde DEM in ne 2,2 milijardi DEM, kot je to določil Državni zbor RS. Ta dolg se bo kasneje poravnal iz naslova izkupička od privatizacije bank in deloma tudi z izterjavo terjatev bank do komitentov, ki so bile v procesu sanacije prenesene na ASBH.

Na koncu naj še enkrat poudarim značilnost izbranega modela sanacije bank v Sloveniji. Nobena banka v postopku sanacije ni prejela denarja v gotovini, ampak le dolgoročne državne obveznice, zato se likvidnostna situacija bank v postopku sanacije ni bistveno izboljšala (Ribnikar, 2004a, str. 227).

2.3.5. Cilji sanacije bank v Sloveniji

Banka Slovenije je v svoji odločbi o uvedbi sanacijskega postopka v bankah opredelila pglavitne cilje sanacije bančnega sistema:

- omejitev stroškov sanacije in z njimi povezanega javnega dolga na najnižjo možno raven,
- dokapitalizacija banke s ciljem zagotoviti zadostne, čeprav minimalne kapitalske ustreznosti po mednarodnih standardih,
- povečanje kakovosti bančnih operacij in znižanje poslovnih stroškov, aktivnih obrestnih mer in obrestne marže bank,
- izboljšanje likvidnosti bank,
- uvedba skrbnih finančnih in poslovnih postopkov v poslovanje,
- preprečitev monopola v bančnem sistemu in spodbuda konkurence,
- sprememba in razpršitev lastniške strukture podržavljenih bank skozi proces privatizacije.

Glavni cilji sanacije bank so bili naslednji (Štiblar, 1996, str. 30):

- kapitalska ustreznost po svetovnih merilih,
- pozitivni denarni tok in pozitivni tekoči dobiček iz poslovanja,
- znižanje obrestnih mer,
- vrnitev zaupanja in ugleda na mednarodnih finančnih trgih,
- izoblikovanje osnovnih meril obnašanja bank.

2.3.6. Vloga Agencije za sanacijo bank in hranilnic

Takoj po osamosvojitvi Slovenije, junija 1991, je bil sprejet *Zakon o sanaciji bank*, oktobra istega leta pa še *Odlok o ustanovitvi ASBH*, ki je bil dopolnjen v letu 1993.

Glavne tri naloge ASBH so bile upravljanje slabe aktive, nadzor bank v sanaciji in upravljanje dela javnega dolga (servisiranje državnih obveznic, ki so jih pridobile banke v zamenjavo za slabo aktivo).

Postopoma je ASBH sprejela svoja pravila delovanja, med njimi tudi program sanacije bank, pogoje in odobravanje kreditov, kodeks etičnega obnašanja in navodila ter priporočila, kako reševati primere slabih terjatev.

Agencija je imela zaposlenih okrog 30 ljudi. Organizacijsko pa je bila sestavljena iz sveta, ki je bil sestavljen iz 5-ih članov in ki ga je vodil finančni minister, upravnega odbora, ki je prav tako vključeval 5 članov, ter direktorja. Pri svojem delovanju naj bi ASBH tesno sodelovala z Ministrstvom za finance, z Banko Slovenije pa tudi z Razvojnimi skladom, ki je bil zadolžen za prestrukturiranje podjetij.

Prva in glavna naloga agencije naj bi torej bila upravljanje slabih, prenesenih terjatev, s čimer naj bi zmanjševala javni dolg države. Vendar je pri prenašanju slabih terjatev prihajalo tudi do konflikta interesov pri sami ASBH, saj je nastopila kot lastnik podjetij, hkrati pa je bila nadzornik bank v sanaciji, ki so nastopale kot kreditodajalec tem istim podjetjem. Torej je bila na eni strani prisotna želja ohraniti določeno podjetje in izterjati čim več od njega, zato pa so na drugi strani morale banke kreditirati takšna slaba podjetja, kar jih je znova potencialno obremenjevalo z novimi slabimi terjatvami.

2.3.7. Uresničevanje sanacije

Kot sem že v prejšnjih poglavjih povedal, se je Slovenija odločila za kombinacijo splošne in individualne sanacije. Splošni pristop se je uporabil za prenavo bistvenega dela bank, to je za tisti del izgub, ki so nastale na podlagi neizplačanih deviznih vlog prebivalstva v višini 976 milijonov DEM ter za tisti del slabih kreditov, ki so jih banke odobrile Slovenskim železarnam, v skupnem obsegu 249 milijonov DEM. Za ta namen so bile izdane obveznice z rokom dospelja leta 2022 in 8% obrestno mero. Za razrešitev preostalega dela izgub, ki so bile posledica že izplačanih deviznih vlog prebivalstva, pa je bil v letu 1995 sprejet poseben zakon. Banke so prevzele obveznice z rokom zapadlosti 20 let in 3% obrestno mero.

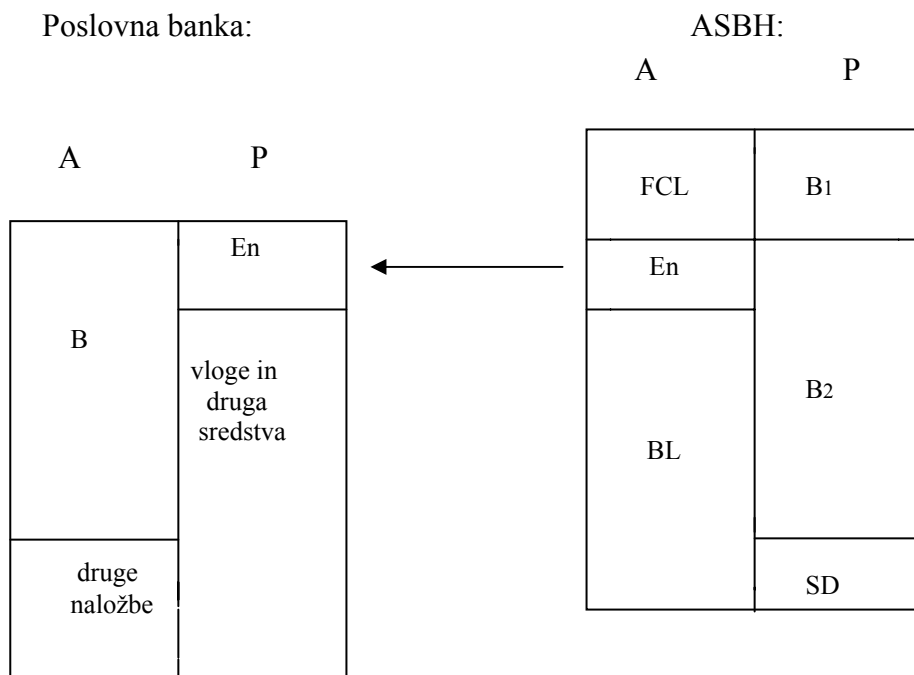
Takšen pristop je vseboval naslednji paket finančnih ukrepov (Košak, Košak, 2002, str. 53):

- kapital bank je bil zmanjšan v višini tekočih izgub,
- slaba posojila so bila zamenjana za obveznice ASBH, ki so bile izdane z jamstvom Republike Slovenije,
- del slabih bančnih posojil je bil prenesen na ASBH skupaj z obveznostmi do bančnih komitentov, s čimer je prišlo do podrejenih (subordiniranih) terjatev nekdanjih lastnikov bank in
- banke so bile dokapitalizirane s strani ASBH tako, da so začele izpolnjevati zahteve o kapitalski ustreznosti, kar je istočasno pomenilo, da je lastništvo saniranih bank prešlo v roke države.

S sanacijo bank naj bi se dosegla njihova boljša likvidnost, profitabilnost in solventnost. Ker bi v primeru vseh zgoraj omenjenih zamenjav slabih terjatev, tri banke ostale nesolventne, se je za le-te uporabil individualni sanacijski pristop. Na podlagi odlokov Banke Slovenije je bil status sanacije uveljavljen v Ljubljanski banki januarja 1993, v Kreditni banki Maribor marca 1993 in v Komercialni banki Nova Gorica januarja 1994. Komercialna banka Nova Gorica je bila leta 1995 s potezo Banke Slovenija pripojena k Kreditni banki Maribor. Navedene tri banke so v letu 1993 skupno predstavljale preko 50% slovenskega bančnega sektorja ter imele v celotnem obsegu preko 40% slabih kreditov (Štiblar, 2001, str. 62).

Individualna sanacija je potekala v dveh fazah. V okviru prve je bilo potrebno očistiti bilance bank in vzpostaviti ustrezen obseg lastniškega kapitala. Bistvo druge faze pa je bila sanacija denarnega toka banke oziroma vzpostavitev njene likvidnosti. Glavni cilj tega dela sanacije je bil, da banke, ki so postale solventne s prenosom slabih posojil na ASBH, postanejo sposobne samostojno živeti, ohranjati svojo likvidnost in solventnost ter prinašati lastnikom donos, na njihovo, v banko trajno vloženo premoženje (Ribnikar, 1994, str. 5). Sanacije bank pa ne smemo gledati statično, le preko prestrukturiranja njenih bilanc, ampak dinamično, preko spremljanja sprememb v strukturi in obsegu kapitala, lastniški strukturi, organiziranosti banke in v razvoju kadrovskih potencialov. Pomembna naloga ASBH v drugi fazi je bil nadzor podjetij, katerih slaba posojila je prevzela od bank ter v zameno izdala obveznice ter poskus izterjave čim večjega dela dolga. Ker pa bi sama to le težka dosegla, se je poslužila bivših lastnikov, ki so preko subordiniranih terjatev udeleženi v premoženju v slabih kreditih, ki jih je agencija prevzela od bank. Subordinirane terjatve do ASBH so dobili bivši lastniki, v višini tistega dela bančnega kapitala, ki se ni izničil zaradi materializiranih izgub bank. Nekdanji delničarji so tako postali podrejeni upniki, udeleženi pri premoženju, ki je v slabih posojilih ASBH.

Slika 1: Poenostavljeni premoženjski bilanci banke v sanaciji in ASBH

Vir: Ribnikar, 1994, str. 5.

LEGENDA:

B – obveznice ASBH

En – nov lastniški kapital banke

BL – slaba posojila

FCL – negativne tečajne razlike

B1 – obveznice, izdane za devizne vloge prebivalstva

B2 – obveznice, izdane za del slabe aktive banke

SD – subordiniran dolg ASBH do nekdanjih lastnikov bank

Na začetku je bilo potrebno očistiti bilance bank, ki so morala izpolnjevati predpisana merila kapitalske ustreznosti in niso smela vsebovati nevnovčljivih terjatev oziroma izgub. Materializirane izgube so se odpisale v breme lastniškega kapitala v višini E_1 in so se izločile iz bilance. Vsa slaba posojila in izgube, ki so bila posledica negativnih tečajnih razlik, nastalih do konca leta 1992 na podlagi deviznih vlog prebivalstva, so se zamenjala za obveznice ASBH z jamstvom Republike Slovenije, dospeljem glavnice v izplačilo čez 30 let, 8% obrestno mero, vezane na gibanje tečaja tolarja proti nemški marki. Na ta način so banke pridobile donosno aktivo. Del obveznic se je namenilo oblikovanju lastniškega kapitala banke E_2 , ki ga je poleg slabih posojil prevzela ASBH. Bilanca agencije je bila tako sestavljena iz od bank prevzete slabe aktive, novega lastniškega kapitala (E_n) in obveznosti do nekdanjih lastnikov v obliki subordiniranega dolga (SD). Prevzeta slaba posojila ASBH je uporabljala za izvajanje pritiska na problematična podjetja in je tako skrbela za uspešen potek sanacije in

končno privatizacije. Le sanirana in privatizirana podjetja so namreč zmožna povrniti slaba posojila in s tem zmanjšati javni dolg države, ki je nastal posredno z izdajo obveznic. Rešitev podjetij dolžnikov je tudi v interesu nekdanjih lastnikov bank, kajti le-ti sodelujejo preko subordiniranih terjatev do ASBH.

Na podlagi ustavnega zakona sta bili julija 1994 ustanovljeni dve novi banki, in sicer Nova ljubljanska banka (NLB) in Nova Kreditna banka Maribor (NKBM), z namenom odstranitve terjatev in obveznosti do držav nekdanje Jugoslavije iz bilanc bank v sanaciji. Nanje je bilo prenešenih 90% aktive in pasive, preostalih 10% bilančnih postavk, povezanih z nekdanjo Jugoslavijo, pa je ostalo v bilancah LB in KBM. Novima bankama se je ob državni podpori povečal tudi kapital v višini 5% bilančne vsote. S to transakcijo sta postali vezani na solidarnostno klavzulo (solidarna odgovornost za odplačilo zasebnih kreditov tujine nekdanji Jugoslaviji) samo stari LB in KBM (Štiblar, 2001, str. 64).

Sanacijske obveznice so bile originalno definirane v DEM in so povzročale resna valutna, obrestna in termimska neskladja v bilancah bank v sanaciji. Prav v tem je razlog, da je konec leta 1995 prišlo do zamenjave le-teh za nove obveznice, definirane v tolarjih s krajšo in različno dospelostjo, in sicer od začetka leta 1998 do najkasneje 15. oktobra 2010, z nižjimi obrestnimi merami, vendar v določenem delu takoj tržljive. Izdajatelj obveznic, ki se neposredno revalorizirajo tako, da omogočajo bankam obrestno in valutno usklajenost, je tokrat bila Republika Slovenija.

V letu 1997 se je zaključila sanacija obeh bank, ki sta postali državni banki. Po dobrih štirih letih se je tako sanacija uspešno končala. Banke imajo precej manj slabih posojil, kar je posledica prenosa večine slabih starih posojil na ASBH v zameno za državne obveznice ter zaustavitve nastajanja večjega obsega novih slabih posojil od leta 1993 naprej. Prišlo pa je tudi do povečanja kapitalске ustreznosti bank in izboljšanja likvidnosti, donosnost obeh bank pa je med višjimi v slovenskem bančništvu.

Banka Slovenije je dne, 6. julija 1997, izdala odločbi, po katerih se postopek sanacije NLB in NKBM zaključi, ko sprejmeta statut in postavita organe upravljanja. Z zaključkom sanacije je bankama prenehal veljati poseben status in sta izgubili pravico do prednostnega obravnavanja. Za njiju so začela veljati enaka določila kot za vse ostale banke glede varnega in skrbnega poslovanja. Država je poleg NLB in NKBM postala tudi 100% lastnik Poštne banke Slovenije, prav tako pa je dobila neposredno kontrolo še nad petimi manjšimi bankami iz bančne skupine NLB. Tako je približno 50% celotnega premoženja slovenskih bank prišlo pod neposredno kontrolo Vlade Republike Slovenije (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 42-43). Vendar banke ne morejo ostati trajno v državni lastnini, temveč se morajo privatizirati, ne samo zaradi tega, da ne bi bile več državne, ampak da se prek tega zagotovi njihova večja uspešnost in enak položaj vseh bank nasproti denarnim in nedenarnim oblastem (Ribnikar, 1994, str. 5). Tako naj bi sanaciji bank sledila privatizacija kot naslednja faza preoblikovanja bančnega sistema, ki pa je bila iz več razlogov, predvsem političnih, odložena do leta 2001.

Privatizacijo podrobneje obravnavam v enem od naslednjih poglavij.

2.3.8. Rezultati in ocena sanacije

Med rezultate sanacije bank v Sloveniji lahko štejemo predvsem naslednje (Štiblar, 2001, str. 64):

- Povečan državni dolg, a tudi vrednost saniranih bank: Z zamenjavo slabe aktive za državne obveznice je po izjavah monetarnih oblasti nastal državni dolg v višini 1,6 milijarde DEM. Na drugi strani bi s prodajo saniranih bank dolg lahko praktično skoraj v celoti pokrili. Tu se takoj postavi vprašanje, koliko sta banki vredni.
- Izboljšan bančni sektor.
- »Ozdravitev« bank v sanaciji: Zelo konservativna politika rezervacij je skoraj v celoti odpravila tveganje zmanjšanja kapitala bank v sanaciji, saj so slabši krediti skoraj 100% pokriti z rezervacijami.

Uspešnost sanacije obeh bank se kaže v pozitivnih finančnih rezultatih, organizacijskih reformah, in sicer pri oblikovanju ustreznih politik in postopkov ter pri razvoju kadrov.

Poleg zgoraj navedenih lahko navedemo še dodatne rezultate sanacije bank, ki pa so bili poleg ustvarjenega profita naslednji (Štiblar, 2001, str. 67):

- delež bank v sanaciji v celotni bilančni vsoti bančnega sektorja se je znižal na dobrih 40%,
- pozitivni profiti so znašali 4,1 milijarde SIT v NLB in 1,8 milijarde SIT v NKBM,
- denarni tok je postal pozitiven,
- koeficient kapitalske ustreznosti je bil pri NLB 12%, pri NKBM pa 16%,
- valutno neskladje je bilo v mejah 1% bilančne vsote pri NLB, pri NKBM pa 3%,
- konzervativna politika rezervacij prispeva k oblikovanju nadpovprečnih rezervacij v obeh bankah,
- realna aktivna obrestna mera bank za najboljše komitente se je znižala od 13% v letu 1993 na 10,5% v letu 1995,
- banki sta v celoti reorganizirani v skladu s sodobnimi zahtevami,
- stroški dela so se znižali, število zaposlenih pa zmanjšalo.

Našteti rezultati kažejo, da je bil program sanacije dobro premišljen in konsistenten. Tudi prenos le dela slabe aktive iz bank na ASBH je imel več dobrih posledic kot slabih. Prav tako je program sanacije postavil močno kontrolo nad bankami v sanaciji in njihovim vodstvom.

2.4. SEDANJE STANJE V SLOVENSKEM BANČNIŠTVU

Prevladujoči finančni posrednik v Sloveniji so banke, saj je njihov delež v bruto domačem proizvodu v primerjavi z drugimi finančnimi posredniki bistveno višji kot delež zavarovalnic in delež borzno posredniških hiš. Tudi v procesu sanacije finančnega sektorja je bila

bančništvu posvečena posebna skrb s strani države, medtem ko je bil zavarovalniški sektor prepuščen samosanaciji. Institucije trga kapitala niso bile obremenjene s problemi iz preteklosti, ampak so nastajale predvsem kot institucionalna opora pri izvedbi privatizacije in zato še vedno ne opravljajo svojih funkcij finančnega posredništva. Razdelitvena privatizacija je ustvarila veliko število delničarjev in delniških družb, s katerimi pa se bolj malo trguje oziroma se z njimi trguje izven organiziranega trga vrednostnih papirjev.

2.4.1. Značilnosti slovenskega bančništva

Slovenski bančni sektor je v primerjavi z bančnimi sektorji drugih držav majhen, šibak ter zelo razpršen. Bilančna vsota celotnega slovenskega bančnega sistema je v primerjavi z največjimi evropskimi bankami še vedno zanemarljivo majhna. Med bankami manjših in manj razvitih držav starih članic EU je irska AIB štirikrat večja kot slovenski bančni sektor v celoti, največji grški in portugalski banki pa sta trikrat večji. Med novimi članicami v EU je največja češka banka enaka celotnemu slovenskemu bančnemu sektorju, največja poljska pa je celo večja od njega. Vse to kaže na dejstvo, da je konsolidacija bančnega sistema nujna, če hočejo naše banke ohraniti svoj tržni položaj (Štiblar, 1999, str. 1).

Zato so leta 1997 banke dale pobudo za konsolidacijo. Pobuda je temeljila na oblikovanju bančnih skupin, ki naj bi pomenile začetek konsolidacije v slovenskem bančnem prostoru. Ustanovljene so bile štiri bančne skupine; skupina Nove Ljubljanske banke s šestimi članicami ter bančne skupine Banke Celje, SKB banke in Banke Koper, ki so imele po dve banki članici. Leto dni po ustanovitvi omenjenih bančnih skupin je delovala samo še skupina NLB, v ostalih primerih so skupine prenehale obstajati. Prav tako niso bili preveč uspešni poskusi povezovanja večjih slovenskih bank, propadli so npr. poskusi združevanj NLB in SKB, med NLB in NKBM, med Abanko in SKB, ipd.

Za slovenski bančni prostor je značilna tudi visoka koncentracija in veliko število majhnih bank, kar je posledica premajhnega števila združevanj v preteklosti. V povprečju je okoli 60% bančnega trga v lasti treh do šestih velikih bank. Čeprav se je število bank v Sloveniji v zadnjih letih precej zmanjšalo, je kljub temu še vedno preveliko, hkrati pa so bančni tržni deleži (z izjemo največje banke) relativno razpršeni (Voljč, Šega, 2001, str. 111).

Po osamosvojitvi je na slovenskem bančnem trgu prevladovalo manjše število velikih bank, ki so obvladovale več kot polovico trga. V naslednjih letih se je število bank povečevalo, vse do leta 1994, ko jih je bilo največ, in sicer 33.

Za tolikšno povečanje obstajata dva razloga (Košak, Košak, 2002, str. 51):

- Zaradi izgub in slabih naložb so bile prav tržno najmočnejše banke prisiljene poslovati pri zelo visokih obrestnih maržah. Visoke obrestne marže so pritegnile številne nove banke, ki so izkoriščale zlasti visoke obrestne mere, niso pa povečale konkurenčnosti.

- Povečanje števila bank je bilo tudi s stališča bančnih regulatorjev razumljeno kot možnost za izboljšanje konkurenčnosti v bančnem sistemu. Izkazalo pa se je drugače, saj je peščica velikih bank s prevladujočim položajem učinkovito obvladovala razmere na trgu.

Po podatkih Banke Slovenije (Letno poročilo Banke Slovenije za leto 2004) je v Sloveniji v letu 2004 delovalo 20 bank, dve hranilnici in dve hranilno-kreditni službi. Ob koncu leta 2004 so banke obvladovale 99,4% bančnega trga (merjeno z bilančno vsoto). Hranilnici sta imeli 0,5% tržnega deleža, hranilno-kreditni službi pa 0,1%.

Evropska komisija je opisala slovenski bančni prostor v glavnem kot zdravega, vendar premalo razvitega in ne dovolj konkurenčnega. Kljub odpravi vstopnih ovir konec leta 1990 je na slovenskem trgu le malo tujih investitorjev v primerjavi z srednjo in vzhodno Evropo. Privatizacija dveh največjih bank kot pot k večji konkurenčnosti in učinkovitosti, ni bila izpeljana načrtovano. Največjo vlogo pri tem so imeli strahovi o preveliki tuji kontroli (Perrin, 2003, str. 2).

2.4.2. Lastniška struktura slovenskega bančnega sektorja

Podobno kot vsi bančni sistemi v tranzicijskih državah je tudi slovenski bančni sistem v zadnjem desetletju dvajsetega stoletja doživel precejšnje spremembe. Čeprav so se nekatere novosti začele uvajati že prej, je do najbolj korenitega preobrata prišlo šele z osamosvojitvijo Slovenije. Leta 1991 je bilo v Sloveniji šestindvajset poslovnih bank, nato pa se je njihovo število povečevalo do najvišjega števila v letu 1994, in sicer 33 poslovnih bank. V letih 1993 in 1994 je bila zaradi prilagajanja mednarodnim standardom spremenjena bančna regulativa, ki je povzročila potrebo po dokapitalizaciji bank. S tem se je začelo spodbujanje restrukturiranja bančnega sektorja v smeri združevanja in pridruževanja bank, s čimer naj bi se zmanjšalo skupno število bank. V nasprotju s pričakovanji se je velika večina bank odločila za dokapitalizacijo, ki je zagotavljala ohranjanje polne bančne licence, tako da se število bank ni bistveno spremenilo (Košak, Košak, 2002, str. 52).

Leta 1999 je v Sloveniji začel veljati nov *Zakon o bančništvu*, ki je pod določenimi pogoji omogočil odpiranje tujih podružnic pri nas. Na podlagi tega je bila ustanovljena Hypo Alpe Adria bank, konec leta 1999 pa še podružnica avstrijske banke Karntner Sparkasse. Leta 2001 je bilo v Sloveniji 25 bank, od tega so bile štiri hčerinske banke tujih bank in ena podružnica tuje banke (Letno poročilo Banke Slovenije, 2000, str. 45). Poleg prej omenjenih so v Sloveniji pričele poslovati še francoska banka Societe General, Bank Austria-Creditanstalt in Volksbank-Ljudska banka, ki so upravljale s 5% celotnega premoženja slovenskega bančnega sektorja (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 43). V letu 2001 se je število bank znižalo na dvajset domačih in eno podružnico tuje banke. Dne 31. 12. 2004 je, kot že omenjeno, po podatkih Banke Slovenije bilo v Sloveniji še zmeraj 20 bank, dve hranilnici in dve hranilno - kreditni službi.

V letu 2004 ni bilo večjih sprememb v lastniški strukturi. Poleg petih hčerinskih bank in dveh

podružnic, ki so bile v večinski tuji lasti, je bilo pet bank v popolni domači lasti, osem bank pa v večinski domači lasti (od osmih bank v večinski domači lasti so tri imele manj kot 1% tujega kapitala). Delež kapitala v lasti tujcev (merjen po lastniškem kapitalu) je bil ob koncu leta 2004 enak kot ob koncu leta 2003, in sicer 32,4%. V večinski državni lasti sta dve banki, in sicer druga največja NKBM in dvanajsta največja banka v Sloveniji, Poštna banka Slovenije (merjeno po bilančni vsoti).

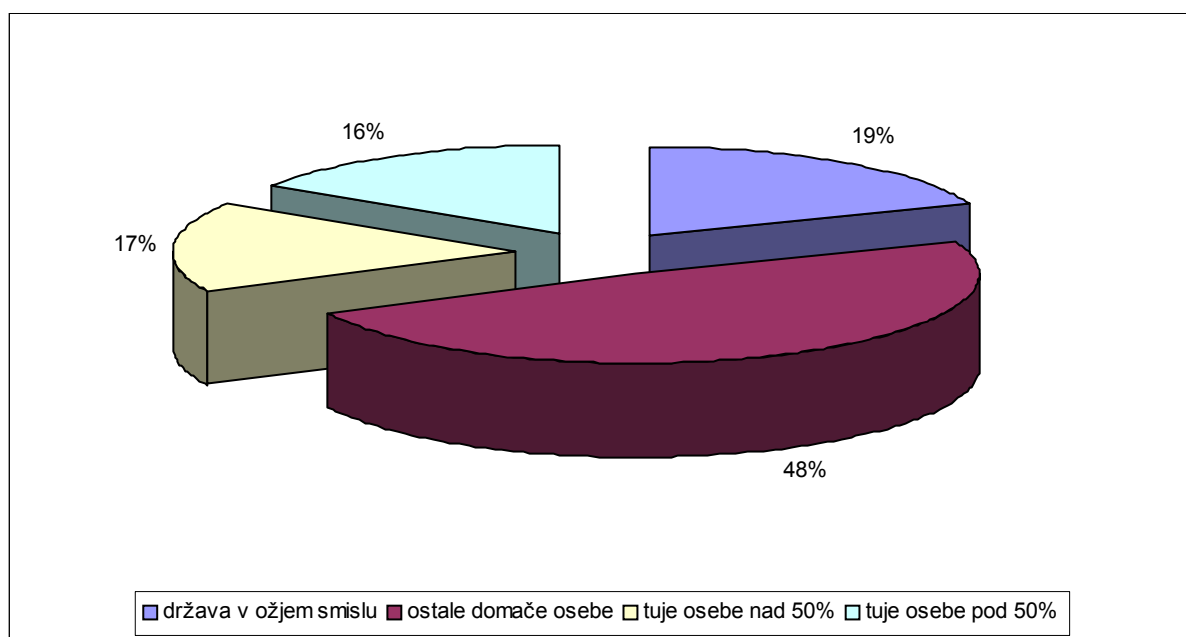
Tabela 1: Lastniška struktura bančnega sektorja (po lastniškem kapitalu)

(% v lastniškem kapitalu)	31.12.02	31.12.03	31.12.04
Tuje osebe (nad 50% upravljanja)	15,7%	16,6%	16,5%
Tuje osebe (pod 50% upravljanja)	16,8%	15,8%	15,9%
Država v ožjem smislu	20,3%	19,4%	19,1%
Ostale domače osebe	47,2%	48,2%	48,6%

Vir: Letno poročilo Banke Slovenije, 2004, str. 41.

Če torej pogledamo zgornjo tabelo, ugotovimo, da je v zadnjih treh letih več kot dve tretjini slovenskega bančnega sektorja še vedno v slovenskih rokah. Spodaj je tabela prikazana še v sliki.

Slika 2: Lastniška struktura slovenskega bančnega sektorja (% v lastniškem kapitalu) dne, 31. 12. 2004

Vir: Letno poročilo Banke Slovenije, 2004, str. 41.

Kljub temu da so se po osamosvojitvi v slovenskem bančnem sektorju zgodile velike spremembe, preoblikovanje bančnega sektorja še ni končano. Zaradi prilagajanja razmeram ob vstopu v EU ter prihoda nove konkurence bodo potrebne še mnoge prilagoditve, da bodo banke sposobne slediti spremembam in učinkovito tekmovati na vseh področjih bančnega poslovanja (Košak, Košak, 2002, 59).

2.4.2.1. Združitve in prevzemi na slovenskem bančnem trgu

V Sloveniji je bilo, prav tako kot v Evropi, v zadnjem desetletju izvedenih več poizkusov konsolidacije slovenskega bančništva. Zaradi tega je prišlo do zmanjšanja števila bank, do povečanja tržne koncentracije in deleža največjih bank. Združitve in prevzemi na slovenskem bančnem trgu se prav tako kot v tujini odvijajo predvsem na domači ravni. Zanimivo pa je, da je ta aktivnost skoncentrirana predvsem okoli ene banke, in sicer NLB in njenih hčerinskih bank. Prav tako je NLB zaenkrat edina od slovenskih bank, ki se je odločila prodreti v tujino. V spodnji tabeli je prikazanih nekaj združitvev na slovenskem bančnem trgu.

Tabela 2: Združitve bank v Sloveniji od 1992 do 2004

Prezemna banka	Prevzeta banka
Banka Celje	Banka Noricum
Banka Celje	Hmezad banka
SKB banka	UBK Univerzalna banka
Banka Koper	M banka
NLB	Dolenjska banka
NLB	Pomurska banka
NLB	Banka Velenje
SKB banka	Banka Societe Generale Ljubljana
Abanka	Banka Vipa

Vir: Prirejeno po podatkih Banke Slovenije

Ker Slovenija predstavlja majhen trg, je združevanje bank še kako smiselno, saj je število komitentov omejeno, za večje posle pa je treba biti večji in uspešnejši. Preko združevanja in zmanjšanja presežnih kapacitet lahko banke pričakujejo precejšnje sinergijske učinke. Predvsem pri zmanjševanju presežnih kapacitet čaka slovenske banke težko delo. V Evropi je namreč trend, da se število poslovalnic zmanjšuje, prav tako pa tudi število zaposlenih, česar pa za Slovenijo ne moremo reči. Razlog je predvsem v togi delovni zakonodaji, saj je odpuščanje presežnih delavcev precej oteženo, zato so tudi pozitivni učinki toliko manjši.

2.4.3. Problemi slovenskega bančnega sektorja

Kljub doseženemu napredku slovenskega bančništva v zadnjih letih, do katerega je prišlo zaradi prestrukturiranja, je ta segment finančnega sektorja še vedno daleč od mednarodne konkurenčnosti. To potrjujejo podatki o raznovrstnosti storitev, ki jih banke ponujajo. Poleg tega se slovensko bančništvo sooča še s problemi strukture virov finančnih sredstev, v katerih je še vedno visok delež kratkoročnih sredstev. Ta problem bo še nekoliko večji, ko se bodo varčevalci v večji meri začeli seliti k drugim segmentom finančnega sektorja.

Zaradi majhnosti slovenskih bank in zaradi njihove majhne bilančne vsote, le-te poslujejo s previsokimi operativnimi stroški. Bankam povzroča veliko preglavic ekonomija obsega, vse težje pa postaja tudi breme investiranja v informacijsko tehnologijo, ki je postala zelo pomemben dejavnik uspešnega poslovanja bank (Lah, 2004, str. 1).

Naslednji problem so spremembe pri financiranju prebivalstva, podjetij in države, ki iščejo vire dodatnega financiranja. Banke morajo upoštevati spremembe na strani povpraševanja po finančnih virih, ki so nastale z novim ekonomskim sistemom, sicer se bodo komitenti vedno bolj financirali iz tujine.

2.4.4. Izzivi slovenskega bančnega sektorja po vstopu v EU

Evropske države so v zadnjem desetletju dosegle znaten napredek na področju finančnih storitev. Ob včlanitvi Slovenije v EU se je tudi naš finančni sektor dejansko začel soočati s trgom, na katerem so povečini že udeležene temeljne zahteve za učinkovito delovanje skupnega evropskega finančnega trga. To pomeni, da so se slovenske banke znašle v bistveno spremenjenih okoliščinah, saj njihov notranji trg od zdaj naprej ne bo več majhna Slovenija, temveč mnogo večja EU. Razširjene poslovne možnosti pa bodo spremljala tudi mnogo večja poslovna tveganja (Mrak, 2003, str. 1).

Neizbežno je dejstvo, da se bo sedaj, ko je Slovenija postala polnopravna članica EU, konkurenca še dodatno zaostila. Poleg bank bodo vedno večje tekmice postajale tudi nebančne institucije. Pričakovati je tudi povečano prizadevanje tujih bank za prevzem večjih domačih bank, poleg tega pa lahko pričakujemo tudi povečano prisotnost tujih finančnih posrednikov preko svojih distribucijskih mrež. Slovenski bančni trg bo nedvomno postajal vedno bolj zanimiv za tuje finančne posredovalce. Druga evropska bančna smernica namreč daje vsem bankam v državah EU enotno pravico za neposreden vstop v katerokoli državo znotraj EU. Notranja evropska internacionalizacija slovenskega bančnega prostora bo ob dodatni produktni konkurenci pomenila tudi dodaten pritisk na povečanje stroškovne učinkovitosti ter na redukcijo bančnih zmogljivosti (Tomaž, 2000, str. 21). Toda tiste banke, ki se bodo znale hitreje odzivati na izzive okolja, bodo lahko kljub hujši konkurenci uspešno delovale.

Članstvo v EU zahteva tudi intenzivnejše povezovanje in nadaljnjo konsolidacijo slovenskih

bank, saj bodo le tako lahko preživele vedno močnejšo konkurenco tujih bank. Čeprav so bile najbolj idealne priložnosti za povezovanje domačih bank zamujene, se bodo slovenske banke vsekakor morale prilagoditi novim pogojem poslovanja, pri čemer lahko cilje in smeri tega prilagajanja zaznavamo v bančnih sistemih nekaterih držav, ki so bile že prej članice EU in tudi EMU. Spremembe se bodo pokazale tako v spremenjenih obrestnih merah kot v spremenjeni strukturi naložb in obveznosti bank ter v spremenjeni strukturi bančnih prihodkov (Tomaž, Košak, 2004, str. 68). Pričakujemo torej lahko okrepljena prizadevanja za racionalnejše poslovanje, poleg predvidenega zmanjšanja števila bank pa se bo predvidoma zmanjševalo tudi število zaposlenih v bančnem sektorju. Sočasno pa lahko pričakujemo tudi spremembe v strukturi zaposlenih in sicer v obliki zviševanja stopnje njihove izobrazbe (Mrak, 2003, str. 1).

3. PRIVATIZACIJA NOVE LJUBLJANSKE BANKE

Že vse od leta 2001, ko je Vlada RS pripravila program privatizacije dveh največjih bank, poteka o tej problematiki veliko polemik in debat. Mnenja se krešejo predvsem med politiki, predstavniki BS, bančniki, ekonomisti in gospodarstveniki, saj si niso enotni niti o tem, kaj je slovenski nacionalni interes (Lah, 2002, str. 51). S privatizacijo NLB so se namreč začela pojavljati tudi vprašanja o slovenskem nacionalnem interesu. Sam nacionalni interes bo predmet obravnave v naslednjem, četrtem poglavju. Načeloma pa se vsi strinjajo, da je naš nacionalni interes optimalen gospodarski napredek, blaginja ljudi in predvsem zdrav gospodarski razvoj. Dejstvo pa je, da se Slovenija trenutno nahaja na odločilnem razpotju, ko se bo morala trenutna oblast spopasti z vprašanji in odločitvami povezanimi s prihodom tujega kapitala v našo državo. Slovenija je z vstopom v EU vključena v procese evropske integracije in kot taka se bo morala odpreti tujemu kapitalu, če bo hotela postati bolj gospodarsko konkurenčna in uspešna. Vladajoča koalicija je na tem področju obljubila velike pozitivne premike.

Vlada RS je kljub temu, da je bila sanacija obeh največjih bank končana že leta 1997, pripravila program privatizacije NLB in NKBM šele v letu 2001. Le-ta je bil logično nadaljevanje preoblikovanja slovenskega bančništva, saj je po sanaciji kar 50% celotnega bančnega sektorja ostalo v državni lasti.

Privatizacija državnih bank je namreč pomembna sestavina strateške usmeritve Slovenije, ki je zapisana tudi v dokumentu za potrebe EU. Ta slovensko vlado zavezuje, da v najkrajšem času opravi privatizacijo NLB in NKBM (Glogovšek, 2000, str. 1). Zato je vlada v letu 2001 v *Programu prodaje finančnega in stvarnega premoženja* opredelila okvirni program prodaje kapitalske naložbe države v NLB. V tem programu se podrobneje določa sam način prodaje, ki zajema naslednje: opredelitev ciljev prodaje, metode prodaje in opredelitev pripravljanih dejanj, ki jih je potrebno opraviti v zvezi s prodajo.

Nekateri drugi avtorji pravijo, da je privatizacija kar nujnost, vendar ne zaradi vključevanja Slovenije v EU ali ker ne bi želeli zaostajati za drugimi državami na prehodu, temveč zaradi tega, ker so naše banke postale državne šele s sanacijo in kot take partijska lastnina (Ribnikar, 2001a, str. 3).

3.1. RAZLOGI ZA PRIVATIZACIJO NLB

Kot sem zapisal v prejšnjem poglavju, je privatizacija nadaljevanje preoblikovanja celotnega slovenskega bančnega sistema. Glavni namen privatizacije je tako povečati ekonomsko uspešnost, ohranitev slovenske identitete in pridobitev prihodkov za pokritje neto stroškov sanacije. Predpostavke za uspešno privatizacijo so postopnost, kombinacija metod z vključitvijo domačih investitorjev, oblikovanje bančnih skupin, sodelovanje institucionalnih investitorjev in razrešitev lastniških terjatev iz preteklosti (Štiblar, 1999, str. 36). Vendar pa je pri privatizaciji slovenskih bank potrebno upoštevati tudi naslednja načela (Štiblar, 1999, str. 36):

- Privatizacija naj bo postopna, vendar je tak način prepočasen in kritičen, saj s postopnostjo banka izgublja vrednost, če nima usklajenih aktivnih lastnikov in s tem jasne podpore razvojni viziji.
- Najprimernejša lastniška struktura naj bi bila: 1/3 domači privatni lastniki (najboljša podjetja, zavarovalnice, varčevalci in zaposleni), 1/3 država preko pokojninskih in odškodninskih skladov in 1/3 tuji lastniki.
- Ocena vrednosti banke bo ob začetku privatizacije omogočila tudi začetek njenega kapitalskega povezovanja z drugimi bankami.
- Natančno je potrebno oceniti strošek sanacije banke in ga objaviti.

Razloge za privatizacijo bank lahko strnemo v naslednje točke (Cvikl, 1997, str.1):

- Ureditev odnosov med lastniki in poslovodstvom bank ter s tem dolgoročna donosnost bank. Država ne more biti hkrati lastnica in nadzornica bank. Privatizacija bo v banke pripeljala lastnike, ki bodo jamčili za učinkovito obvladovanje tveganj bančnega poslovanja in za kakovostno upravljanje bank.
- Z odplačno privatizacijo se lahko zmanjša javni dolg in/ali okrepi kapitalna struktura bank. Privatizacija bank mora biti odplačna, saj bo le to zmanjšalo javni dolg, ki je nastal s sanacijo bank.
- Privatizacija lahko pripelje v državo strateške partnerje, ki bodo slovenske banke okrepili za širitev v srednjeevropski in evropski prostor. Sposobnost in strokovnost zaposlenih, mednarodne izkušnje, gospodarska vpetost v regijo in domači tržni delež predstavljajo razloge za nakup NLB.
- Privatizacija bo prispevala k zmanjšanju vpliva oblastnih struktur na gospodarstvo.

Nekateri avtorji so že pred časom predvideli, kako naj bi potekal razpored druge faze preoblikovanja slovenskega bančnega sektorja. Postopek naj bi potekal v treh stopnjah, in sicer (Štiblar, 1999, str. 35):

1. Do konca leta 1999:

- se privatizira 35% državnih bank: po sedanjem načrtu za privatizacijsko luknjo 10%, za denar oziroma menjavo delnic z drugimi bankami 15%, za GDR oziroma tuje finančne organizacije z obveznim povratnim odkupom čez nekaj let 10%.
- povezovanje poteka na ravni začetkov oblikovanja bančnih skupin.

2. Med 2000 in vstopom v EU:

- banki se privatizirata do preostanka okrog tretjine deleža države, nato vstopi tuji delničar, ki prinese novo tehnologijo in vpetost v mednarodno investicijsko bančništvo. Ciljna lastniška struktura obeh bank naj bi bila naslednja: 1/3 država in paradržavni skladi, 1/3 slovenski nefinančni subjekti (podjetja in posamezniki) in 1/3 tuji partner, s čimer se onemogoči zasledovanje parcialnih lastniških interesov v korist ekonomske učinkovitosti.
- v povezovanju naj bi se dokončno oblikovali dve skupini, in sicer skupina okoli NLB s 50% deležem, druga skupina z okoli 30% deležem in preostale banke, ki bi skupaj imele 20% tržni delež.

3. Ob vstopu Slovenije v EU:

- lastniška struktura danes privatiziranih bank se bistveno ne spremeni, le delež države se še zmanjša v korist slovenskih komitentov, delež tujcev še vedno ostane do 1/3, kar velja predvsem za NLB.
- vse slovenske banke (dve ali tri skupine) se hkrati povežejo v eno močno slovensko bančno skupino, ki bi pokrivala 75% slovenskega bančnega prostora in sicer tako, da bi si medsebojno izmenjali delnice in to pod vodstvom največje banke, tj. NLB.

Danes lahko rečemo, da se nobena od teh stopenj, ki jih je Štiblar predvidel, ni odvila po tem načrtu. Vlada RS je zamujala že s samim začetkom privatizacije, ki se je začela šele spomladi leta 2001, čeprav je bila sanacija zaključena v letu 1997. Načrtovano povezovanje večjih slovenskih bank ni bilo nikoli preveč uspešno, propadli so poizkusi združevanj med NLB in SKB, med NLB in NKBM, med Abanko in SKB, ipd.

Takratna vladajoča koalicija je v letu 1999 sprejela nekaj sklepov o začetku bančne privatizacije, ki naj bi bila delna in postopna. Začetek privatizacije sega že v leto 2000, in sicer na podlagi sprejetega sklepa Vlade RS. Takrat je bilo 10% delnic prenesenih na KAD in SOD, vendar sta to paradržavni instituciji, zato ne moremo govoriti o pravi privatizaciji. Tako se do leta 2001 na področju privatizacije ni dogajalo nič posebnega.

3.2. CILJI PRIVATIZACIJE NLB

Cilj privatizacije je vzpostaviti zdrav, učinkovit in konkurenčen bančni sektor, ki bo v daljšem časovnem obdobju nudil sodobne bančne storitve univerzalnega bančništva tako državi kot tudi gospodarstvu in prebivalstvu. Predpogoj za to pa je stabilno domače bančno okolje in znanje. Glavna cilja privatizacije NLB sta bila torej predvsem dva (Lozar, 2004, str. 61):

- privatizacija naj bi povečala učinkovitost in konkurenčnost privatiziranih bank in bančnega sistema kot celote,
- kupnina od prodaje deležev v obeh bankah naj bi v kar največjem možnem obsegu zagotovila zmanjšanje javnega dolga, ki je nastal v procesu sanacije.

Za doseg te ciljev se je vlada odločila, da preko mednarodne ponudbe poskuša pridobiti zainteresirane ključne investitorje za nakup 34% deleža NLB in 65% deleža NKBM, pri čemer naj bi potencialni novi lastniki prihajali iz vrst mednarodno uveljavljenih finančnih institucij. Dodatnih 9% delnic NLB naj bi prodali dobro poučenim portfeljskim investitorjem. Od novih lastnikov se je zahtevalo predvsem sposobnost zagotavljanja nadaljnjega razvoja obeh privatiziranih bank, predvsem na osnovi prenosa novih znanj in bančnih produktov ter seveda z zagotovitvijo potrebnega dodatnega kapitala, ki bi bankam omogočil rast tako na domačem kot tudi na tujem trgu. Tako kot je bil program privatizacije obeh bank načrtan v letu 2001, je praktično pomenil sočasen vstop tujih lastnikov v obe največji banki v Sloveniji. V tem času je bila tretja največja slovenska banka, SKB, že v popolnoma tuji lasti Societe Generale, prav tako pa so potekala pogajanja o prodaji večinskega lastniškega deleža v Banki Koper italijanski banki San Paolo IMI ter napoved prevzema Krekove banke. Tako se je zdelo, da hočemo Slovenci celoten bančni sektor prodati tujcem, to pa je sprožilo precej vroče razprave o načinu in obsegu privatizacije državnih bank ter o problematiki vstopanja tujih bank nasploh (Lozar, 2004, str. 62).

Dejstvo je, da prihoda tujcev v naš bančni prostor ni mogoče zaustaviti. Ni popolne obrambe. Vendar to ne pomeni, da bodo tujci res postali lastniki vseh ali skoraj vseh slovenskih bank. Navsezadnje mora tujec najti domače lastnike, ki so pripravljeni prodati banko. Poleg tega v državi, kjer je že dovolj bank, tujci navadno ne ustanavljajo novih bank (Ribnikar, 2001, str. 11).

3.3. POTEK PRIVATIZACIJE NLB

Po mnenju nekaterih slovenskih strokovnjakov je bil položaj Slovenije, po prehodu v nov družbeni sistem, glede privatizacije bank precej specifičen (Lah, 2001, str. 47). To pa zato, ker je Slovenija edina izmed tranzicijskih držav, ki ji je uspelo sanirati banke z lastnim kapitalom in zato ni nobene potrebe po njihovi (raz)prodaji tujim lastnikom. Bančniki so si bili zelo enotni, da so lahko tudi državne banke poslovno uspešne. Prav tako pa tudi države zahodne Evrope zelo nerade prepuščajo tujcem lastništvo svojih bank. Prodiranja tujega

kapitala v slovenski bančni prostor sicer ni mogoče zaustaviti in je v določeni meri tudi dobrodošel, saj pomeni razvoj novih tehnologij, dodaten »know-how«, kapitalsko močnejše banke, mednarodne zveze, ipd. Po drugi strani pa so po mnenju dr. Jožeta Mencingerja teoretični razlogi za prodajo bank tujcem le trije, in sicer: če ni na voljo domačih prihrankov, če domači lastniki ne znajo sami upravljati premoženja, oziroma če to znanje imajo, vendar brez tujega kapitala ne morejo na tuje trge. (Tekavec, 2001, str. 3). Po njegovem mnenju pri privatizaciji slovenskih bank ni bil izpolnjen niti eden od teh pogojev.

Pri tem naj opozorim na razliko med privatizacijo bank in prodajo bank tujcem. Dve sicer različni vprašanji sta v Sloveniji zelo prepleteni. S tem je povezano namreč tudi vprašanje nacionalnega interesa, ki je ravno v času prve faze privatizacije NLB postal vroča tema slovenskih medijev. Prav tako se to vprašanje pojavlja sedaj, ko mora Vlada RS odgovoriti oziroma predlagati strateškemu partnerju NLB, tj. KBC, kako si predstavlja nadaljnjo privatizacijo. Država kot lastnik sicer ni najboljši gospodar, je pa zagotovo najboljši skrbnik nacionalnega interesa, saj naj bi zagotavljala blaginjo svojim prebivalcem, pravni red in socialno varnost. Pri prodaji bank je nacionalni interes gotovo iztržiti najvišjo kupnino, da se pokrije javni dolg, ki je nastal s sanacijo bank ter doseči večjo učinkovitost in stabilnost bančnega sektorja. Po drugi strani pa je v nacionalnem interesu tudi posedovanje slovenskih bank. O tem bom več napisal v naslednjem poglavju.

Prav zaradi teh pomislekov in vročih polemik so se začeli pojavljati predlogi, naj o tem vprašanju potekajo strpni in strokovni pogovori ter naj se vodilni bančniki obeh bank opredelijo do vprašanja lastništva oziroma predlagajo alternativne rešitve. Zaradi takratnega približevanja EU je bila privatizacija neizogibna, odprta pa so bila predvsem vprašanja o dinamiki in o načinu privatizacije. Kot sem že v prvem poglavju povedal, so različne države uporabile različne privatizacijske modele. Večina držav na prehodu je bila prisiljena banke prodati tujcem, kar se zaenkrat v Sloveniji še ni zgodilo in to nam tudi zavidajo.

Večina bančnih strokovnjakov se je strinjala, da je nadaljnja privatizacija NLB potrebna in zaželena, ravno tako pa tudi dokapitalizacija, s katero bi se vrednost banke povečala. S tem bi bila banki omogočena širitev v tujino, predvsem v srednjo in jugovzhodno Evropo. Večinsko mnenje strokovnjakov, ki je takrat tudi prevladalo, je bilo, naj bi bili večinski lastniki bank predvsem domači investitorji, saj informacijskega kapitala in znanja zaposlenih ne kaže prodajati potencialnim tujim lastnikom. To bi namreč pomenilo, da prodajamo »družinsko pokojnino«, kar pa ni v našem nacionalnem interesu, ampak v interesu tujih razvitih držav.

Na podlagi povedanega lahko glavne pomisleke strokovne javnosti glede privatizacije NLB strnemo v naslednje točke (Jaklič, 2001, str. 8):

- **Način privatizacije:** Zamuda pri privatizaciji je nastala predvsem ob vprašanju, kako izpeljati privatizacijo. Vlada se je odločila za odplačno privatizacijo, s katero bi zmanjšala javni dolg.
- **Lastništvo bank:** Velika dilema je bilo vprašanje, ali naj banka ostane v slovenskih rokah

ali naj jo prepustimo tujcem. Večina bančnih strokovnjakov je bila najprej za to, da največja banka ostane v domačem lastništvu, kasneje pa se je to mnenje začelo spreminjati, predvsem zaradi tega, ker konkurenčnost banki lahko zagotovi le tuji kapital. Tu sta bila pomembna predvsem dva argumenta, in sicer, naj bi tuji lastniki v slovenski bančni prostor vnesli več reda in racionalnosti ter pospešeno združevanje bank v Evropi. Banke torej z združevanji in s prevzemi odgovarjajo na izzive globalizacije podobno kot v drugih panogah. V takšnih razmerah naj bi bilo tudi za slovenske banke smotrno, da se pridružijo večjim globalnim bankam.

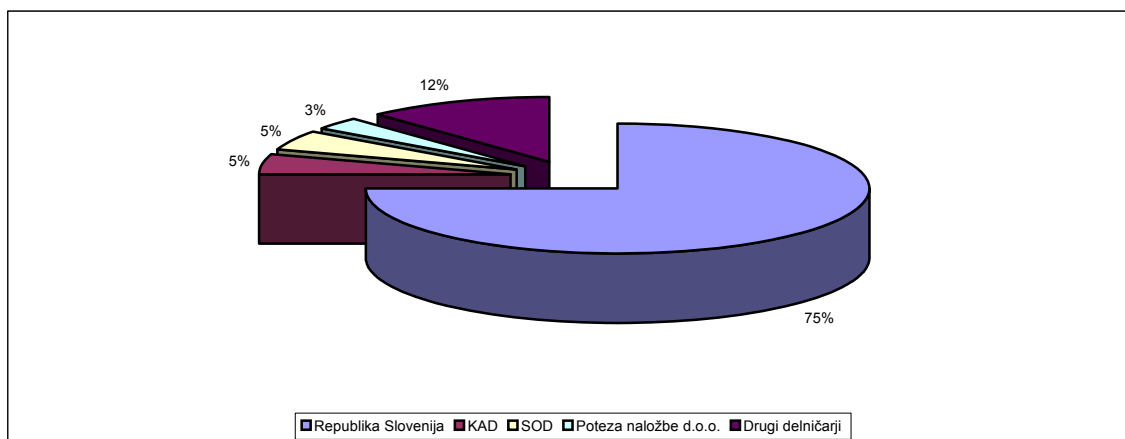
- **Povečanje učinkovitosti banke:** Tujci naj bi prinesli nova znanja, nove produkte in novo tehnologijo.
- **Nacionalni interes:** S privatizacijo obeh največjih bank in prodajo Banke Koper tujcem, bi prišlo v tuje roke okoli 85% slovenskih bank. S tem bi se stanje pri nas približalo stanju ostalih držav na prehodu.

Nekateri strokovnjaki so poudarjali, da v primeru prodaje bank tujcem slovenski nacionalni interes, če ga razumemo kot dolgoročno gospodarsko rast in rast blaginje prebivalcev, ne bo trpel (Damijan, Jazbec, 2002, str. 16). Avtorja sta namreč mnenja, da je bil bančni sistem, ki ga je Slovenija postavila po osamosvojitvi, neučinkovit, da posredno ali neposredno povzroča inflacijo, dolgoročno nekonkurenčno gospodarstvo in zmanjšuje blaginjo prebivalstva. Vse to pa z vidika nacionalnega interesa ni dobro, zato bi bilo bolje, da se tak bančni sistem spremeni, in sicer prek spremembe pogojev poslovanja bank in prek spremembe lastniških razmerij v obeh saniranih bankah.

3.3.1. Prva faza privatizacije

Za NLB je bil poziv za nakup 2.613.610 navadnih delnic, kar predstavlja 34% osnovnega kapitala banke ob upoštevanju predvidenih novo izdanih delnic oktobra 2001 z nominalno vrednostjo 2.000 SIT, objavljen 17. septembra 2001. Program privatizacije naj bi bil izveden v dveh fazah. V prvi fazi, tj. konec marca 2002, naj bi se lastniški delež države zmanjšal iz tedanjih 75% na 25% plus ena delnica. Lastniška struktura NLB naj bi poleg deleža države predvidoma vsebovala še 15% delež dotedanjih drugih delničarjev, 12% delež delničarjev treh pripojenih hčerinskih bank (Pomurska banka, Dolenjska banka in Banka Velenje), 14% delež zmanjšan za eno delnico portfeljskih investitorjev ter 34% delež strateških investitorjev. Program privatizacije NLB je posebej opredeljeval možnost, da lahko država, v primeru da ne pride do odkupa 14% deleža s strani portfeljskih investitorjev oziroma da pričnejo strateški investitorji kasneje neposredno ali preko tretjih oseb odkupovati delnice od drugih delničarjev, opravi prodajo določenega dodatnega paketa delnic. Finančni svetovalec komisije za vodenje in nadzor postopka prodaje NLB je bila družba NM Rotschild & Sons Limited.

Slika 3: Največji lastniki NLB dne 31. 12. 2001 (lastniška struktura v %)

Vir: Letno poročilo 2001, NLB, str. 21.

Potencialni strateški partnerji so morali oddati svoje vloge do 1. oktobra 2001. Pogoj za nakup je bil vsaj 10 milijard EUR bilančne vsote in velikost kapitala ni smela biti manjša od milijarde EUR. Rok za oddajo nezavezujočih ponudb je bil 22. oktober. Nato je komisija naredila ožji izbor investitorjev in ponovno odločala o najboljšem ponudniku, pripravila pogodbo in jo posredovala Ministrstvu za finance. Nazadnje je vlada odločila o izbranem kandidatu. V ožji izbor so prišli trije ponudniki, in sicer EBRD, avstrijska Erste bank in belgijska KBC banka.

Tabela 3: Primerjava NLB in njenih možnih kupcev (30.06.2001)

	NLB	Erste Bank	KBC
bilančna vsota (mlrd EUR)	4,59	82,33	209,06
kapital (mlrd EUR)	0,36	4,38	5,93

Vir: Korljan, 2001, str. 2.

Iz tabele lahko razberemo, da sta obe banki bistveno močnejši od NLB tako po bilančni vsoti kot tudi po kapitalu. Vlada je iskala prav takšnega partnerja, ki bo sposoben v banko vlagati dodatni kapital in tako povečati vrednost banke.

Poleg že zgoraj navedenih pogojev je moral potencialni strateški partner ponuditi tudi ustrezno ceno in pa svojo sposobnost kot učinkovit ključni investitor. To pa se kaže v finančni moči, pripravljenosti za vlaganje dodatnega kapitala, komplementarnosti s poslovanjem NLB, sposobnost posredovanja znanj, predvsem na področju investicijskega bančništva, upravljanja premoženja, zavarovalno-bančnih produktov in informacijske tehnologije.

Zavezujočo ponudbo je oddala le belgijska bančno-zavarovalna skupina KBC. Erste bank se je umaknila, vloga EBRD pri privatizaciji NLB pa se je spremenila. Ta banka naj bi pridobila 5% delež banke po ceni in pod pogoji, ki bi veljali za strateškega partnerja. Po dokapitalizaciji NLB naj bi ji avtomatsko pripadalo toliko delnic, da bi obdržala 5% delež.

Pogajanja s KBC so potekala do aprila 2002, ko je komisija za vodenje in nadzor nad privatizacijo NLB predlagala sklenitev pogodbe. Potrebna je bila še potrditev odločitve s strani vlade ter sveta Banke Slovenije, ki mora določiti kvalificirani delež v glasovalnih pravicah. Do podpisa pogodbe o nakupu 34% NLB med Republiko Slovenijo in KBC je prišlo 8. maja 2002. KBC se je obvezala plačati 435 milijona EUR (okoli 98 milijard SIT) v roku 120-ih dni od sklenitve pogodbe. Cena delnice je tako dosegla vrednost 37.350 SIT, kar pomeni 2,7 kratnik njene knjigovodske vrednosti. Poleg tega je imela KBC moratorij do nakupa novih delnic NLB vse do 31. 12. 2005, kar je vsaj prehodno omogočalo izpolnjevanje enega od elementov razvojne strategije NLB, katere želja je od vedno bila postati mednarodno mešana banka v večinski domači lasti, ki bo zagotavljala obstoj slovenskega bančnega sektorja in gospodarstva kot celote (Štiblar, 2001a, str. 51).

3.3.2. Druga faza privatizacije

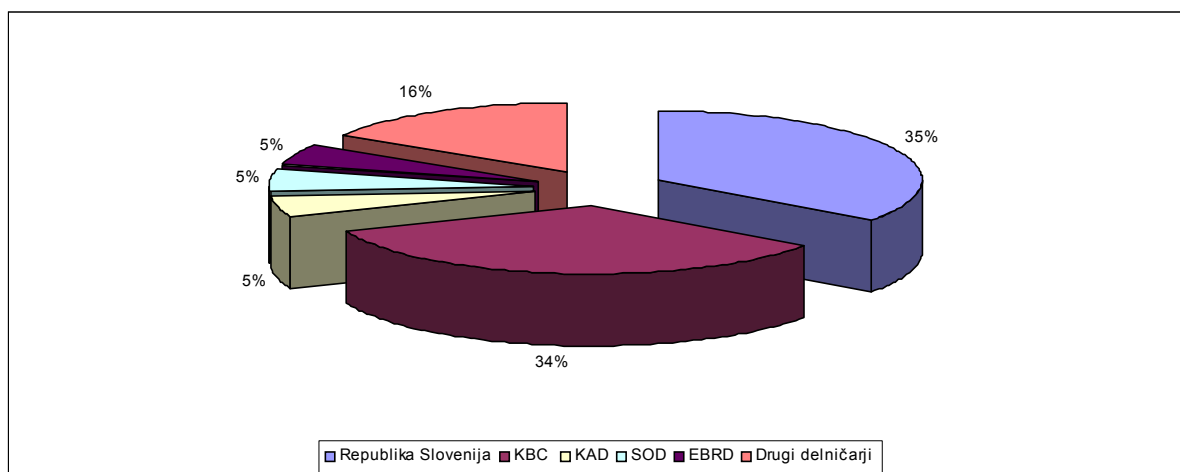
Prodaja 14% deleža dobro poučenim portfeljskim vlagateljem naj bi se pričela z razpolaganjem s konsolidiranimi bilancami NLB za leto 2001. Začetek decembra 2001 pa je prišlo do spremembe programa privatizacije, saj se je vlada odločila za pospešitev drugega kroga privatizacije s kombinacijo 15% dokapitalizacije banke.

Tako je druga faza privatizacije obsegala dva kroga, in sicer:

- Zaradi spremembe vloge EBRD v privatizaciji NLB je le-ta na začetku kupila 5% delnic po enaki ceni in pod enakimi pogoji kot so veljali za KBC.
- Sledila je 7% dokapitalizacija NLB. Delnice so ponudili portfeljskim vlagateljem. Pri tem je lahko sodelovala tudi EBRD, ki ji je avtomatično pripadalo toliko delnic, da je razpolagala s 5% deležem. Institucionalni lastniki so imeli pri nakupu delnic 10% popust. EBRD pa je imela pravico kupiti vse delnice, ki jih portfeljski vlagatelji niso kupili, do leta 2005 pa jih mora še trikrat ponuditi v odkup portfeljskim investitorjem.

V drugi fazi je vlada predvidela prodajo 9% deleža banke, za kar je septembra tudi objavila javni razpis. Preko le-tega je osmim domačim investitorjem prodala zgolj 0,3% delnic, ostalih 8,7% pa je ostalo neprodanih. Zato je vlada na svoji redni seji 13. marca 2003 sklenila ustaviti prodajo in postopek privatizacije NLB. Tako država omenjenih neprodanih delnic ni prodala EBRD, temveč jih je zadržala zase (Lozar, 2004, str. 66).

Slika 4: Lastniška struktura po privatizaciji dne 31. 12. 2004 v %

Vir: Letno poročilo 2004, NLB, str. 15.

Država je tako s privatizacijo NLB pridobila približno 114 milijard SIT (34% je kupila KBC, 5% pa EBRD), pri čemer so stroški prodaje znašali 1,35% prejete kupnine. Zaradi izpada kupnine iz druge faze privatizacije (s prodajo 8,7% deleža, naj bi država pridobila okoli 100 milijonov EUR) po ocenah Ministrstva za finance ni bilo neposrednega vpliva na proračun.

Tako je bila privatizacija NLB končana, njene delnice pa niso bile uvrščene v borzno kotacijo. Vse od konca privatizacije pa do danes, se tudi lastniška struktura ni bistveno spremenila, saj je imela KBC moratorij na kupovanje novih delnic do 31. 12. 2005. V tem trenutku potekajo pogovori o tem, kako banko nadalje privatizirati.

3.3.3. Učinki prodaje banke

Povezava NLB in belgijskega strateškega partnerja KBC je že kmalu pokazala nekaj pozitivnih pridobitev. Predvsem se je to pokazalo pri uvajanju novih storitev, in sicer pri trženju bančno zavarovalnih produktov in produktov na področju upravljanja s sredstvi. Kmalu je bila ustanovljena hčerinska družba NLB Vita, ki je začela prodajati različne produkte življenjskega zavarovanja s »know-howom« KBC. Prav tako je začela samostojno poslovati še ena družba in sicer NLB skladi, Družba za upravljanje d.o.o. Ta družba trži različne sklade in je danes ena največjih v Sloveniji, saj ima 11 različnih vzajemnih skladov in enega garantiranega. Ti se med seboj razlikujejo tako po geografski kot panožni razpršenosti ter po stopnji tveganja in tudi po potencialni donosnosti. Poleg omenjenih dveh hčerinskih družb sta nastali še dve, in sicer Skupna, ki se ukvarja s pokojninskimi zavarovanji ter LB Leasing.

Poleg novih produktov pa je NLB po privatizaciji zelo ambiciozno usmerila svojo energijo v tujino, in sicer predvsem v jugovzhodno Evropo. Zelo intenzivno kupuje deleže različnih bank predvsem v Bosni in Hercegovini, v Srbiji in Črni Gori ter Makedoniji. Prav v letošnjem

letu bo potekalo združevanje nekaterih bank v lastništvu Skupine NLB v Črni Gori ter v Bosni in Hercegovini. Poleg držav bivše Jugoslavije je Skupina NLB prisotna tudi v Bolgariji in Rusiji, pa tudi v nekaterih državah srednje Evrope. Skupina NLB ima v teh državah predvsem banke, poleg njih pa tudi podjetja iz področja leasinga, faktoringa in zavarovalništva.

Skupina NLB si želi prodreti tudi na hrvaški bančni trg, vendar iz znanih, predvsem političnih razlogov ji to še ni uspelo. Hrvaške oblasti namreč pogojujejo prihod NLB na Hrvaško z rešitvijo problema hrvaških varčevalcev nekdanje Ljubljanske banke.

Tudi strateški partner KBC je zelo zainteresiran za vstop na hrvaški trg, vendar mu to preprečuje 34% delež v NLB. KBC se je namreč v letu 2005 zanimala za nakup Splitske banke, ki je peta največja banka na Hrvaškem. Guverner HNB Željko Rohatinski je decembra 2005 jasno povedal, da KBC ne bo dobila dovoljenja za poslovanje na Hrvaškem, dokler ne bodo hrvaški varčevalci poplačani (Mali, 2006, str. 6). Zaradi tega stališča pa je belgijska vlada zaprosila evropsko komisijo, naj preuči, ali Hrvaška s tem krši evropska pravila o prostem pretoku kapitala.

Zaradi problema nerešenih deviznih vlog je KBC februarja 2006 ponudila posojilo slovenski in hrvaški vladi v višini 160 milijonov EUR za poplačilo dolga hrvaškim varčevalcem. Tako bi, po mnenju KBC, varčevalci nekdanje Ljubljanske banke dobili svoja sredstva, rešeno bi bilo sporno vprašanje med dvema državama, KBC pa ne bi imela več ovir za vstop na hrvaški trg. Odziv slovenske strani je bil enoten. Tako finančni minister Andrej Bajuk kot guverner Banke Slovenije Mitja Gaspari in njegov predhodnik France Arhar so izjavili, da vprašanje hrvaških varčevalcev nekdanje Ljubljanske banke sodi v nasledstvena pogajanja. Nekateri mediji so ob tem pisali, da gre le za spretno šahovsko potezo KBC v aktualnih slovensko-belgijskih pogajanjih o povečanju deleža belgijske banke v NLB (Kos, 2006, str. 2). Prav tako je predlog KBC zavrnila tudi hrvaška stran.

Čeprav je vstop KBC v lastništvo NLB prineslo nekaj pozitivnih posledic, je bilo kar nekaj ekonomistov skeptičnih. Ribnikar (2001b, str. 17) je bil že pred začetkom privatizacije NLB kritičen do predlagane privatizacije in predlagal možnost, ki jo je imela Slovenija oziroma njen bančni sistem v zvezi s privatizacijo bank. Glede na dobro stanje obeh saniranih bank, se je takoj ponujalo vprašanje, ali smo Slovenci sposobni zadržati banke v domačih rokah. Opozarjal je na to, da mogoče obstaja še kakšna druga možnost kot ta, da se banke enostavno proda tujcem, kot so to naredile druge države na prehodu. Večkrat je povedal, da je bila Slovenija edina tranzicijska država, ki bi lahko sama, v okviru domačih finančnih institucij, izpeljala lastniško konsolidacijo bank. Če ta ne bi uspela, bi še vedno imeli možnost prodati banke tujcem.

Takoj po privatizaciji in prodaji 34% deleža NLB belgijski bančno-zavarovalni skupini KBC, se je ponovno kritično odzval Ribnikar, ki je bil tudi član Sveta BS: »Položaj je bil brezupen.

Čeprav sem še dan pred sejo razmišljal, da bi glasoval proti, sem si premislil. Odgovornost bo, če je pri prodaji kaj narobe, padla na vlado, ne na centralno banko. Bosti se z legitimiteto soglasne odločitve vlade znotraj sveta BS, ko je tako ali tako vse odločeno, je nesmiselno. Vlada se je odločila za prodajo brez kakršnega koli premisleka o strategiji ali viziji razvoja bančništva« (Pašek, 2002).

Kot smo videli na sliki 4, je v rokah tujcev 39% deleža NLB, tako da še zmeraj obstaja druga možnost, in sicer ta, da se večji del bank in drugih finančnih ustanov ne spremeni v podružnice tujih bank. To je namreč alternativna rešitev lastništva finančnih ustanov, ki je in bo ves čas na voljo (Ribnikar, 2004, str. 8).

Odločitev Vlade RS je bila in še bo deležna številnih kritičnih odmevov na izbrani model privatizacije, češ da se največjo domačo banko brez potrebe prodaja tujcem in se »pozablja« na nacionalne interese, da so tuje banke »izbirčne« in da se poslovno posvečajo predvsem bogatim in nerizičnim strankam, da so denimo v Aziji pobrale velike dobičke in po hudi finančni krizi pobegnile drugam, da so domače banke v principu bolj usposobljene za servisiranje lokalnih komitentov in podobno (Lah, 2001a, str. 1).

Glede na to, da se je KBC moratorij na nakup novih delnic NLB iztekel 31. 12. 2005, je sedanja oblast oziroma komisija za privatizacijo NLB pripravila predloge nadaljnje privatizacije. O tem pa več v naslednjem poglavju.

3.4. NADALJNJA PRIVATIZACIJA NLB

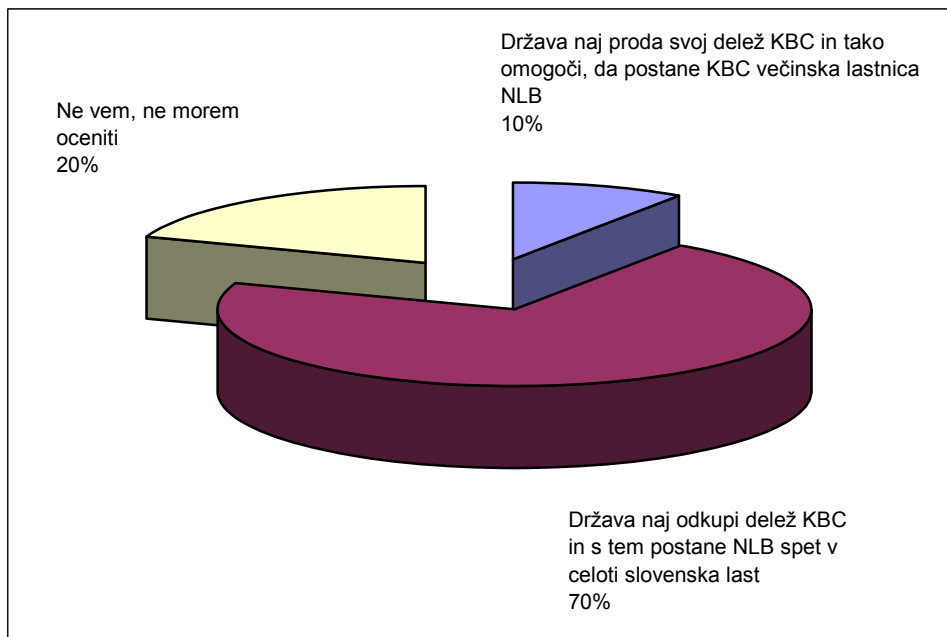
Ko je Vlada RS leta 2002 prodala 34% delež NLB KBC, je prišlo tudi do podpisa delničarskega sporazuma, ki je določil moratorij na nakup dodatnih delnic NLB s strani KBC, in sicer do 31. 12. 2005. Po tem datumu lahko KBC začne povečevati svoj delež v največji slovenski banki. Zato je vlada novembra 2005 ustanovila komisijo za privatizacijo NLB, ki naj bi pripravila predlog nadaljnje privatizacije banke. V komisiji so sodelovali predstavniki vlade, Banke Slovenije, nadzornega sveta banke in predstavniki uprave banke.

Po slabih dveh mesecih dela je komisija predlagala vladi, naj se KBC ne omogoči pridobitev večinskega deleža, poleg tega pa tudi, naj KBC postane zgolj portfeljski vlagatelj. Takemu predlogu pa KBC ni bila naklonjena, saj si je zmeraj prizadevala postati večinska lastnica NLB.

Vendar pa je marca 2006 predstavnik KBC povedal, da ne bodo vztrajali pri večinskem deležu NLB proti volji slovenske javnosti. Po anketi časopisa Dnevnik, je namreč slovenska javnost večinsko proti prodaji NLB tujcem (glej sliko 5).

Slika 5: Kako naj ravna vlada v nadaljnji privatizaciji NLB?

Vir: Vukovič, 2006, str. 19.

Pogajanja med Vlado RS in KBC glede nadaljnje privatizacije NLB do aprila 2006 še niso bila zaključena, zato tudi še ni jasen program nadaljnje privatizacije.

4. NACIONALNI INTERES

V zadnjem poglavju bom poskušal opredeliti pojem nacionalnega interesa. Poskušal bom obravnavati pojem na splošno, nato se bom osredotočil predvsem na gospodarski interes Slovenije, potem pa bom predstavil še pojem na primeru prodaje bank tujcem v Sloveniji oziroma konkretno na primeru NLB.

Torej, kaj je nacionalni interes? Ali le-ta obstaja? Nekateri avtorji namreč dvomijo o obstoju nacionalnih interesov oziroma pravijo, da jih nihče ne zna opredeliti, nihče jih ne zna natančno opisati, pa vendar so v praksi privzeti, tako da vsi vemo, kaj je nacionalni interes.

Ko torej govorimo o nacionalnem interesu, moramo poskušati odgovoriti na naslednja vprašanja (Svetličič, 2002, str. 524):

- ali obstaja,
- ali je nacionalni interes različen od javnega,
- kakšno, če obstaja, je razmejevanje med individualnim, posamičnim in javnim ali nacionalnim interesom,
- kdo ga opredeljuje,

- ali je nacionalni interes nekaj večnega ali pa se s časom spreminja,
- ali je tuja lastnina grožnja nacionalnemu interesu,
- kdo ga uresničuje in
- kdaj se običajno razvname razprava o nacionalnih interesih.

Na ta vprašanja moramo odgovoriti predvsem zato, ker je razprava o nacionalnem interesu nujno čustveno obarvana, ni vrednostno nevtralna, še manj pa je racionalna. Razprava o nacionalnem interesu se je v Sloveniji pojavila najprej v primeru »pivovarske vojne«, in sicer ko sta se za Pivovarno Union med seboj »udarila« Pivovarna Laško in belgijska družba Interbrew. Na začetku je bila razprava zelo čustvena in tisti, ki so zagovarjali bolj liberalna stališča do tega vprašanja, so bili takoj označeni za nepatriote, hlapce, nezavedne Slovence, ki želijo prodati slovensko imetje tujcem.

Nekateri avtorji dvomijo o obstoju nacionalnega interesa, še posebej v njegovem realističnem pojmovanju, ker da ga ni mogoče objektivno znanstveno opredeliti in opredeliti njegovo racionalno definicijo. To pa ni možno zato, ker je sama zasnova interesa nedoločena in dvosmiselna, ker je kolektivni interes še težje opredeliti kot posamični, ker je to težko tudi na gospodarskem področju, na katerem je nemogoče skupni interes izvesti iz privatnih kolektivnih interesov s pomočjo nekega skupnega imenovalca.

Ali so nacionalni interesi nekaj stalnega ali se skozi čas spreminjajo? Nacionalni interesi ne morejo biti stalni, ker se lahko nanašajo tako na sedanost, preteklost ali na prihodnost. Nekateri slovenski avtorji pravijo, da je nacionalni interes zvezda stalnica zunanje politike majhne države, oziroma da je to neko doživeto trajno spoznanje, ki ga skozi več generacij doživi nek narod, in sicer o lastnem položaju in lastnih interesih v svetu. Na drugi strani pa so avtorji, ki pravijo, da če je nacionalni interes definiran kot nekaj objektivnega in splošno veljavnega, potem ni nekaj dokončnega, nima enkrat za vselej danega pomena.

Izkušnje in empirični podatki dajo prav tistim, ki pravijo, da so nacionalni interesi spremenljivi. Tudi pri določanju gospodarskega nacionalnega interesa hitro ugotovimo, da ni nič dokončnega. Viri ekonomske moči in viri konkurenčnosti se hitro spreminjajo in z njimi tudi nacionalni interes. Kar je bil nekoč nacionalni interes, to danes ni več. Nekdaj so namreč nacionalni interesi izražali nekaj, kar so države imele oziroma s čimer so razpolagale, danes temu ni več tako, države pa so vse bolj tisto, kar lahko ustvarijo, torej bolj potencial ustvarjanja vrednosti kot pa vrednost sama (Svetličič, 2002, str. 528). To pa se dogaja predvsem zaradi hitrega spreminjanja razmer in virov ustvarjanja znanja. Vse bolj pomembnejša postaja sposobnost ustvarjanja znanja in oplajanja le-tega in ne več posest nad viri v starem smislu (surovine, cenena delovna sila...). Kajti le z znanjem se lahko spreminja statična lastnost stvari. Nacionalni interesi so torej spremenljiva kategorija, katere vsebina se tudi spreminja.

4.1. NACIONALNI – JAVNI INTERES

Načeloma velja, da je nacionalni interes skupno dobro celotne družbe. Skupno dobro pa je sestavni del javne ekonomike. Javni interes se uporablja v zvezi z notranjimi zadevami, nacionalni interes pa je omejen na cilje in vrste politike na mednarodni ravni.

Javna ekonomika se v bistvu nanaša na delovanje vlade oziroma na to, kaj mora vlada storiti. Javne dobrine so tiste, ki so dostopne vsem prebivalcem nekega področja (to je lahko nacionalno gospodarstvo ali tudi ožje, ko gre za regionalne dobrine) in za katere je značilno, da ni mogoče preprečiti njihovega koriščenja. Torej uporaba neke dobrine s strani enega, ne zmanjša uporabne vrednosti za drugega. Nanašajo se na tisto, kar je v skupnem interesu, kar ugaja več osebam in ne le eni. Javne dobrine se ne bodo proizvajale, če tega ni mogoče storiti, ali če so stroški zaračunavanja javnega dobra, ki ga proizvaja zasebnik, previsoki. Torej se javna dobrina proizvaja le do točke, do katere so njeni koristniki pripravljeni plačati stroške proizvodnje mejne enote take dobrine.

Če javno dobro primerjamo z nacionalni interesom, lahko rečemo, da zasebnik ne bo proizvajal nekaj, kar naj bi bilo v nacionalnem interesu, če od tega ne bo imel koristi. Iz tega lahko potegnemo zaključek, da zasebnik ne bo uresničeval nacionalnih interesov, če za to ne bo tako ali drugače poplačan. Ker pa gre pri nacionalnih interesih za stvari in dobrine, ki jih zasebnik ne more zaračunati drugim, bo možnost, da jih bo zasebnik uresničeval, zelo omejena. Iz tega lahko sklenemo, da nacionalne interese lažje uresničuje država oziroma njeni predstavniki, zasebniki in podjetja pa samo, če je to v njihovem ekonomskem interesu.

Kako je s primerjavo javnega in nacionalnega interesa v primeru prodaje bank tujcem v Sloveniji? Slovensko lastništvo bank je po analogiji z javno dobrino v nacionalnem interesu, če tak nacionalni interes vsi enako koristijo in če imajo do te dobrine vsi dostop. Pri upoštevanju obeh meril bi bilo precej težav. Banke sicer opravljajo javno funkcijo, saj opravljajo plačilni promet, katerega učinkovito delovanje je v splošnem interesu, saj krepi konkurenčnost narodnega gospodarstva kot celote. Vendar to storitev banke zaračunajo, torej ni javna dobrina. V tem primeru se javni interes preoblikuje v zasebni interes tistih, ki za to storitev prejemajo plačilo in tistih, ki so te storitve pripravljeni plačati. Slovensko lastništvo bank torej koristi lastnikom, ne pa tudi ostalim državljanom Slovenije.

Problem z lastništvom nastopi takoj, ko se vprašamo, kdo ima od njega koristi. Če naj bi bilo slovensko lastništvo javna dobrina, naj bi imeli od tega vsi enake koristi, ne pa, da so le-te neenakomerno porazdeljene. Hitro se pokaže, da bi imeli od tega koristi lastniki v obliki dividend, nelastniki pa ne. Slovensko lastništvo je v javnem interesu le toliko, kolikor imamo od tega vsi neto koristi, oziroma če banke učinkovito servisirajo potrebe domačega gospodarstva in prebivalstva (Damijan, Jazbec, 2002, str. 15).

Domače lastništvo bank je v nacionalnem interesu le, če so banke enako učinkovite kot vse

druge banke na odprtem trgu ali pa če ponujajo posebne storitve, ki jih druge banke ne in za katere je nekdo pripravljen plačati višjo ceno. Zdi pa se, da je to možno le, če bi taka banka bila državna, da bi torej država v javnem interesu plačevala tako maržo nižje učinkovitosti, ker bi to bilo makro družbeno koristno, ker bi domače banke preferenčno posojale kredite domačim podjetjem, ker naj bi dobiček ostajal domnevno doma, ipd.

4.2. INDIVIDUALNI – SKUPNI – NACIONALNI INTERES

V prejšnjem poglavju sem primerjal javni interes z nacionalnim, v tem pa bom poskušal odgovoriti na vprašanje, ali so posamezni interesi enaki nacionalnim. Glavna vprašanja, ki se porajajo so naslednja: Ali z uresničevanjem posameznih interesov uresničujemo tudi nacionalne? Ali naj država skrbi le za nacionalne, posameznik pa za svoje, zasebne interese? Kako naj posameznik oziroma pod katerimi pogoji naj posameznik uresničuje nacionalne interese, če ti niso enaki njegovim, osebnim interesom?

Kaj je interes? Je nekaj, kar daje korist, torej je vrednota. Ko govorimo o individualnem interesu, mislimo na interese posameznika, ko pa govorimo o nacionalnem interesu, mislimo na celoten narod. Na tem mestu se torej lahko vprašamo, ali je nacionalni interes seštevek individualnih interesov oziroma ali se med seboj razlikujejo ali prekrivajo.

Nekateri avtorji so prepričani, da ljudje mislijo predvsem na svoje lastne interese, vendar ko jih uveljavljajo samodejno in nezavedno, uresničujejo tudi družbene, splošne interese. Torej lahko iz tega sklenemo, da se država ne sme vmešati v procese uresničevanja takih zasebnih interesov (*laissez faire, laissez passer*). Na drugi strani pa so avtorji, ki pravijo, da je interes države prvi in najvišji interes ter da so interesi posameznikov nepomembni in služijo samo kot sredstvo za doseganje državnih ciljev in interesov. Razmerje med individualnim in nacionalnim interesom je težko določiti.

Iluzorno je pričakovati, da v kapitalizmu lastnik ne bo prodajal stvari najboljšemu ponudniku in obratno, da kupec ne bo poskušal najceneje kupiti. Lahko rečemo, da posameznik ne bo uresničeval nacionalnih interesov na škodo svojih lastnih interesov. Ko pa se individualni in javni interes ujameta, lahko govorimo o nacionalnem interesu. Naloga države oziroma njene politike je, da uresničuje tiste interese, ki niso sporni, za katere velja soglasje in ki dajejo neto koristi za družbo kot celoto. Nacionalne interese naj bi uresničevala abstraktna skupnost, ko pa gre za osebne interese, pa se v kapitalističnem sistemu ravnamo po zasebnem, torej interesu dobička.

Časopis Finance je med »pivovarsko vojno« opravil zanimivo anketo med poslanci Državnega zbora RS. Poslance so vprašali, ali bi bili v nacionalnem interesu pripravljeni kupiti delnice Pivovarne Union, da bi jo tako obvarovali pred tujim prevzemom. Nihče od 28 vprašanih poslancev ne bi kupil delnic pivovarne. Na drugi strani so pa ti isti poslanci podpisali pobudo za ustanovitev holdinga v slovenski industriji pijač. Torej so v isti sapi

zahtevali spoštovanje nacionalnih interesov od nekoga drugega, sami pa niso bili pripravljeni pri tem sodelovati, ker niso prepoznali individualnega interesa.

Vsekakor obstaja konflikt med nacionalnim interesom in interesom posameznika. Dejstvo je tudi, da ta konflikt lahko nastane tako pri privatni (domači ali tuji) kot tudi pri državni lastnini. Razlika med domačo (državno) in tujo lastnino pa je vsekakor v nepovratnosti odločitev v praksi.

4.3. VARNOST ALI BLAGINJA

Slovenija je samostojna in suverena država kar je zagotovo eden prvih in glavnih nacionalnih interesov. Kot majhna država to lahko bolje uresničujemo kolektivno, s pomočjo različnih partnerstev in zavezništov. Državljeni Slovenije pa so za to zainteresirani le, če jim država Slovenija lahko zagotovi blaginjo oziroma boljši življenjski standard. Izboljšanje blaginje je za državljane (trenutno) enakovredno uresničevanju varnostnih ukrepov, glede na relativno majhno ogroženost države pa se zdi celo bolj pomembno.

Blaginja je torej zelo pomembna sestavina nacionalnega interesa. Še več, brez blaginje postajajo drugi nacionalni interesi manj pomembni, saj je blaginja predpogoj obstoja posameznika, njegove družine in končno družbe. Poglavitni interes državljanov je torej visoka blaginja, ki se lahko dosega le z učinkovitim gospodarstvom. Do tega pa se lahko pride s pospeševanjem, ne pa z zapiranjem pred konkurenco. Sklenemo lahko, da sta uspešno tržno gospodarstvo in konkurenca poglavitni ekonomski nacionalni interes, ker pospešujeta blaginjo. Konkretni primer je, npr. Severna Koreja, ki je neodvisna država, vendar svojim državljanom na račun varnosti ne zagotavlja blaginje. Slovenija pa je majhna država in kot taka bolje in hitreje zagotavlja blaginjo z vključitvijo v EU, ki je pomembna sestavina nacionalnega interesa.

Vprašanje, ali je varnost pomembnejša od blaginje ni na mestu, ker se pojma izključujeta. Teža enega ali drugega je odvisna od okoliščin in od položaja posamezne države.

4.4. NACIONALNI INTERESI MAJHNIH DRŽAV

Logično vprašanje je, ali so nacionalni interesi majhnih držav drugačni od nacionalnih interesov velikih držav. Težko je trditi, da se nacionalni interesi posameznih držav razlikujejo samo zaradi njihove velikosti (Svetličič, 2002, str. 535). Lažje pa je trditi, da so nacionalni interesi majhnih držav bistveno bolj omejeni, saj imajo omejene vire, kot so populacija, ozemlje in ekonomska moč. Zaradi te pomanjkljivosti majhne države iščejo krepitev svojega položaja v zavezništvih z velikimi državami in dobrih meddržavnih odnosih. Zato so nacionalni interesi majhnih držav precej manj stalni in manj samostojno ter širše določeni.

4.5. INTERNACIONALIZACIJA IN NACIONALNI INTERES

Veliko nerazumevanja v zvezi z nacionalnim interesom se nanaša na internacionalizacijo. Mogoče je namreč, da domači lastniki, tudi država, v strahu pred tujim prevzemom začnejo poudarjati pomen nacionalnega interesa z namenom zaščititi svoj monopolni položaj.

V zvezi z internacionalizacijo in Slovenijo lahko izpostavimo tri točke, in sicer:

- priliv tujega kapitala v Slovenijo, predvsem tujih neposrednih investicij (TNI),
- naložbe slovenskih podjetij v tujini,
- splošno ščitenje domače proizvodnje.

Slovenija kot majhno gospodarstvo mora biti vpeta v širše okolje, torej v svetovno gospodarstvo. To je namreč prednost majhnih držav, saj jim takšno vključevanje omogoča večjo specializacijo, ki si je velike države ne morejo »privoščiti«. Zato imajo majhne države v skladu s teorijo mednarodne menjave, prednost, saj prodajajo izdelke po višjih svetovnih cenah nespecializiranih proizvajalcev. Na drugi strani pa imajo velike države moč, da vplivajo na te cene. To je njihova prednost in obratno, slabost majhnih držav. Vendar pa prinaša večja vpetost v svetovno gospodarstvo s seboj večjo ranljivost in odvisnost od teženj v svetu. Večja vpetost pomeni tudi nujno večjo odprtost, seveda tudi do TNI. Tukaj pa ima Slovenija kar precej problemov. Nekaj jih izhaja iz preteklosti, druga skupina problemov pa izvira iz majhnosti in ranljivosti Slovenije pred tujo lastnino oziroma tujimi lastniki. S tujimi lastniki naj bi Slovenija izgubila nadzor nad svojim gospodarstvom in tako ne bi mogla uresničevati svojih nacionalnih interesov. Zato nekateri avtorji predlagajo načelo »hiti počasi«. Če bi namreč bilo celotno gospodarstvo v tujih rokah, bi tujci lahko bistveno bolj vplivali na domači politični prostor, lahko bi razporedili dohodke, ipd. Praktično pa je razlika med domačo in tujo lastnino v dobičkih, ki v primeru tuje lastnine pripada tujcem. Drugače pa vsebinske razlike ni, če seveda zanemarimo normalne razlike v rezultatih poslovanja, ki pa so praviloma ugodnejši, če so lastniki tujci.

Pomislek glede priliva tujega kapitala oziroma tuje lastnine se torej nanaša predvsem na razmerje med učinkovitostjo in lastništvom. Vprašanje je, ali je ekonomsko obnašanje tujcev drugačno od obnašanja domačih lastnikov in ali so odločitve tujcev drugačne od odločitev domačinov.

Odgovor na to vprašanje je preprost. V današnjem času je glavni motiv poslovanja dobiček, čeprav ni edini in ne izključni. Je pa dobiček pogoj za uresničevanje niza drugih nacionalnih interesov. Lastniki so torej zainteresirani za čim večji donos na vloženi kapital in upravljavci kapitala morajo za to poskrbeti, sicer jih lastniki zamenjajo. Teoretično je torej jasno, da med lastniki, glede na njihovo ime, poreklo, nacionalnost v tržnem gospodarstvu na dolgi rok ne more biti razlik, če delujejo v enakih razmerah in če razpolagajo z enakimi informacijami.

Drugi predsodek je vprašanje slovenskih naložb v tujino. Na prvi pogled bi lahko rekli, da so take naložbe v nasprotju z nacionalnim interesom, saj gre za odliv slovenskega kapitala v tujino, ki bi bil potrebnejši, za razvoj domačega gospodarstva. Vendar se na dolgi rok hitro pokaže, da so tudi take naložbe del nacionalnega interesa.

Dosedanje slovenske izkušnje potrjujejo, da se velik del prilivov TNI pravzaprav napaja iz reinvestiranih dobičkov, ne pa iz priliva svežega kapitala iz tujine. Če doma ni možnosti za dobičkonosne investicije, bodo podjetja vlagala v tujini. Poleg tega pa je veliko slovenskih podjetij hitro ugotovilo, da je domači trg za obstoj samega podjetja premajhen. Spoznala so, da se lahko razvijajo le s pomočjo rasti, če pa ni razvoja ni tudi obstoja. Vlaganja v tujino so torej nekaj zelo pomembnega s stališča nacionalnega interesa, saj ne le da zagotavljajo delovna mesta in obstoj podjetij, temveč omogočajo tudi njegov razvoj in širitev dejavnosti in odpiranje novih delovnih mest.

Zadnji problem pa se nanaša na splošno zaščito domačih proizvajalcev, ki naj bi jih država zaščitila pred tujo konkurenco in s tem pripomogla k uresničevanju nacionalnih interesov. Na prvi pogled je to lahko res, saj s carinami in podobnimi ukrepi podpiramo razvoj domačih podjetij in tako uresničujemo nacionalne interese. Vendar pa praksa kaže, da so različne pomoči in zaščite le strošek za nacionalno gospodarstvo, ker vse skupaj preveč stane, koristi pa le tistim, ki te pomoči prejemajo.

Pri teh treh točkah hitro zaidemo v nedoslednost. Če namreč tuje lastništvo v neki državi ni v nacionalnem interesu, bi to pomenilo, da domača podjetja ne bi smela vlagati v tujini, ker tam postajajo tuji lastniki, kar vodi v spor z nacionalnimi interesi drugih držav. Takšna dvojnost na dolgi rok ne vzdrži. Lahko torej zaključimo, da lastnina ni neposredno odločilna za uspešnost poslovanja nekega podjetja. Odločilni dejavniki so znanje in obseg informacij, s katerimi podjetje razpolaga in možnost čim globalnejše kombinacije proizvodnih dejavnikov.

Vsem lastnikom je, ne glede na to, ali so tujci ali domačini, skupno to, da želijo čim večji donos na vloženi kapital. Razlika pa se pojavi pri vprašanju, kam odteka dobiček. Predpostavlja se, da ga bodo domači lastniki vlagali doma, prav tako pa tudi tuji, torej ne v Sloveniji. Vendar temu ni vedno tako, saj bodo vlagatelji dobičke vlagali tam, kjer pričakujejo višje donose.

Torej lahko rečemo, da pojma nacionalni interes ni enostavno opredeliti. Nacionalni interesi so le subjektivno dojetje vsakokratne stvarnosti, na katero pa seveda vplivajo objektivne okoliščine na kateremkoli področju v danem trenutku. Prav zato nas nacionalni interesi verjetno bolj delijo, kot pa združujejo. To lahko rečemo tudi za primere v Sloveniji, ko je šlo za prodajo slovenskih podjetij tujcem in kar kaže tudi zadnja vroča razprava o nadaljnji privatizaciji NLB. Ta primer, pa tudi prejšnji primeri, kot npr. Pivovarna Union in Lek kažejo na to, da se razprava o nacionalnem interesu pogosto sprevrže v emocionalno nabito polemiko, ki pogosto izhaja iz napačnih podmen in nepoznavanja, ki niti ne zastavlja pravih

vprašanj, ampak daje odgovore na napačna vprašanja.

Na koncu lahko sklenem, da so razprave o nacionalnem interesu dobrodošle in lahko spodbujajo razvoj, če so racionalne in čustveno nevtralne. V ekonomskem smislu je v interesu razvoja države ustvarjati razmere za enakopravno tekmovanje ekonomskih subjektov kot najpomembnejši ekonomski nacionalni interes, ker če »domače gospodarstvo učinkovito deluje, zagotavlja dolgoročno rast blaginje prebivalstva« (Svetličič, 2002, str. 545).

4.6. NACIONALNI INTERES IN PRIVATIZACIJA BANK

Do sedaj sem poskušal obrazložiti pojem nacionalnega interesa, v pričujočem poglavju pa bom poskušal pojasniti povezavo med nacionalnim interesom in privatizacijo bank. Poskušal bom odgovoriti na vprašanje, ali je prodaja bank tujcem v našem nacionalnem interesu, ali so tuji lastniki bank boljši lastniki kot domači, kaj lahko tujci prinesejo novega, česar ne morejo zagotoviti domačini, ipd.

Če je za javne, odprte delniške družbe značilno, da so njihovi večinski lastniki druge delniške družbe, naj bi bilo za banke običajno, da so njihovi lastniki druge finančne institucije. To velja predvsem za anglosaške države, medtem ko je za kontinentalno Evropo še vedno značilna prisotnost državne lastnine in lastnine nefinančnih podjetij v lastništvu bank.

V zadnjem času se predvsem v majhnih državah večajo zahteve po večji vlogi zunanjih investitorjev, še posebej tujih institucionalnih investitorjev, kot so zavarovalnice, pokojninski in investicijski skladi, pričakuje pa se tudi več preglednosti. Na drugi strani pa to za majhne države pomeni izgubo nacionalne kontrole nad gospodarstvom, večanje napetosti med velikimi izvozniki v državi in njenimi majhnimi in srednjimi podjetji, ki so prvenstveno usmerjena na domači trg. Velike banke tako prehajajo iz klasičnega kreditnega posla na investicijsko bančništvo, te spremembe pa vplivajo tudi na druge družbene in ekonomske institucije v državi.

Ali bomo uspešni pri ohranitvi družbene suverenosti in identitete je odvisno predvsem od materialne osnove, ki jo imamo za to. Glede na to, da je Slovenija članica EU že dve leti, se tudi makroekonomska politika počasi seli v Bruselj. To pa pomeni, da je možno uveljavljati lastno strategijo slovenske identitete le s pomočjo mikro instrumentov oziroma z nekaterimi vodilnimi gospodarskimi družbami v pretežno domači lasti. Pri tem lahko gremo v dve smeri, in sicer, prvič, da se končne poslovne odločitve sprejemajo na domačih tleh in drugič, da odločitve sprejemajo ljudje, ki v Sloveniji stalno živijo (ni nujno, da so to državljani Slovenije), plačujejo tukaj davke in so zato življenjsko zainteresirani za kakovost našega okolja.

Pri implementaciji interesov državljanov v gospodarstvu je mogoče izhajati iz naslednjih izhodišč (Štiblar, 2004a, str. 38):

- Teorija majhnih držav poudarja elastičnost majhnih razvitih evropskih držav v uspešnem reagiranju na zunanje šoke, kot je npr. ohranitev lastne identitete v razširjeni EU.
- Pareto optimum v ekonomski teoriji ravnotežja zahteva drugo najboljšo rešitev kot pravo pot, če prva najboljša rešitev ni izvedljiva (konkurenca ni popolna). Če pa konkurenca ni popolna, enostranska popolna liberalizacija za majhne države ni optimalna. Potrebno je ohraniti stopnjo zaščite, ki jo imajo druge velike države.
- Za akterje v igri je bistveno boljša kooperacija kot pa konfrontacija, kjer bi skušal v razmerah nezaupanja vsak pridobiti več na račun drugega.
- Kakršnakoli je začetna lastniška struktura in če ta z vidika učinkovitosti ni optimalna, jo bo tržni mehanizem pretvoril v optimalno, če le ovire za prenos lastništva niso prevelike. Torej, če bo domače lastništvo neučinkovito, bo to trg povedal in popravil – prenesel ga bo v tuje roke.

Če navedena izhodišča apliciramo na slovensko gospodarstvo, lahko potegnemo nekaj zaključkov, in sicer:

- Nove članice EU naj sledijo strategiji starih članic, ki najpomembnejše in ključne gospodarske družbe ohranjajo v svoji lasti. Tako bodo kot mikro instrumenti lahko izvajali specifično strategijo Slovenije.
- Bistveno boljša od konfrontacije je kooperacija, ki je lahko vertikalna (vlada in monetarne oblasti – poslovdje) in horizontalna (med samimi poslovdji in med njihovimi podjetji).
- Pritok tujega kapitala je dobrodošel, vendar predvsem kot nove »green field« naložbe ali kot nakupi podjetij v krizi. Prodaja najboljših podjetij tujcem, če iz razlogov polnjenja proračuna ni potrebna, je nesmiselna. Če želimo doseči optimalno ekonomijo obsega in raznovrstnosti, je potrebno integrirati najboljša domača podjetja, kajti le tako se lahko doseže zadostna velikost teh podjetij, da lahko skupaj prodirajo na trge v okolici, kjer imajo konkurenčno prednost (za Slovenijo je to področje bivše Jugoslavije in vzhodne Evrope).
- Pri upravljanju gospodarstva morajo imeti prednost domači kadri, šele če jim ne uspe v konkurenčnem boju, naj jih lastniki zamenjajo ali prodajo neuspešna podjetja tujcem.

4.6.1. Primer Slovenije in NLB

Trenutna vladna koalicija je v svoji koalicijski pogodbi opredelila tudi vprašanje umika države iz gospodarstva in prodajo državnega premoženja. Zato je novembra 2005 ustanovila posamezne skupine, ki so bile zadolžene za pripravo predlogov privatizacije posameznih podjetij v državni lasti (NLB, NKBM, Zavarovalnica Triglav, Telekom Slovenije). Slovenija je namreč na usodnem razvojnem razpotju, zato se morajo vlada, parlament in monetarna oblast odgovorno odločiti o tem, kako in na kakšen način se bo Slovenija vključevala v procese evropske integracije, kakšno politiko bomo vodili do tujega kapitala in kakšna bo prihodnja lastniška struktura realnega in finančnega sektorja. Ta vprašanja so zelo pomembna zlasti za majhna gospodarstva, kakršno je slovensko, ki je pretežno izvozno usmerjeno. Prav ta usmerjenost pa pomeni, da mora naš model gospodarskega razvoja temeljiti na odpiranju vrat tujemu kapitalu. Vendar je osnovna dilema na kakšen način, s kakšnim tempom in do kakšne mere naj se vključimo v mednarodne finančne tokove, da ne bomo imeli zaradi tega več škode kot koristi.

Večina slovenskih strokovnjakov je prepričanih, da je pretežno domače lastništvo bank v našem nacionalnem interesu. Na drugi strani pa so zagovorniki čim večje liberalizacije slovenskega gospodarskega prostora, ki pravijo, da bi prodaja državnih bank tujcem pozitivno vplivala na poslovanje slovenskih bank. Teoretiki trdijo, da lastnina sama po sebi ni odločilnega pomena za konkurenčno sposobnost nacionalne ekonomije (Lah, 2002, str. 52). Vendar pa je vprašanje lastništva bank precej bolj kompleksno in za majhno slovensko gospodarstvo zelo pomembno. To pomeni, da problema lastništva bank ne smemo meriti zgolj z ekonomskimi kazalci, ampak precej širše, in sicer kot razvojno strategijo države.

Kakšna je torej primerna lastniška struktura bank, da bi le-te bile dobre in uspešne? V Sloveniji je že več kot polovica bančništva v tuji lasti. Razvite države (stare članice EU, ZDA, Japonska) iz strateških razlogov podpore domačemu gospodarstvu kot temelju uveljavljanja lastnih interesov in identitete bančništva niso prepustile tujcem; ščitijo ga naprej, na primer tudi s »strupenimi pilulami« v novi EU direktivi o prevzemih (Štiblar, 2004a, str. 35). Vse tranzicijske države razen Slovenije so domače banke prodale tujcem in bodo tako le province na periferiji EU. Ali jim bo Slovenija na tej poti sledila?

V času samostojne Slovenije je tuje lastništvo bank v primerjavi z domačim izboljšalo dobičkonosnost in ekonomičnost, na drugi strani pa se je poslabšala produktivnost, likvidnost in solventnost. Poleg tega pa prihod tujih bank v Slovenijo ni prispeval k zniževanju obrestnih mer in bančnih marž, ampak so tuje banke le »posnele mleko« (Štiblar, 2005, str. 1).

Kaj torej prinaša tuje lastništvo bank? Tuje lastništvo bank je pozitivno korelirano z višjimi obrestnimi merami in obrestnimi maržami v državi (višji potencialni dobiček) in z višjim razmerjem rezervacije/BDP (višje percipirano tveganje tujcev v državi gostiteljici). Presenetljivo je boljša stroškovna in dohodkovna učinkovitost pozitivno korelirana z

domačimi bankami (Štiblar, 2002, str. 25).

Na drugi strani pa negativni eksterni učinki prodaje bank tujcem vključujejo izgubo ekonomske suverenosti države in finančnih podlag za ohranitev identitete domačinov. Tako se nekateri avtorji zavzemajo za domače lastništvo predvsem zaradi možnosti, da se ključne poslovne odločitve sprejemajo doma. Poleg tega imajo države, kjer prevladujejo manjše banke bolj monopoliziran trg, kar velja tudi za Slovenijo. Večje banke so bolj učinkovite in so prisotne v bolj razvitih državah z večjo finančno globino. Višji koeficient kapitalске ustreznosti imajo banke v manjših, ekonomsko šibkejših državah, ki so manj odprte in imajo nerazvit finančni sistem.

Glede na povedano lahko sklenemo, da tuje lastništvo bank ne zagotavlja njihove boljše učinkovitosti. Nove članice EU imajo manj vodilnih bank v domači lasti, vendar višjo monopolizacijo bančnega sektorja in višjo koncentracijo lastništva vodilnih bank. Slovensko bančništvo je v primerjavi z ostalimi novimi članicami EU nadpovprečno predvsem pri deležu domače lastnine vodilnih bank, ima relativno manjše vodilne banke, višjo učinkovitost, manjše obrestne mere in obrestne marže v primerjavi z drugimi tranzicijskimi državami (Štiblar, 2002, str. 26).

Tuje lastništvo vodilnih bank v državi ni pravi način niti za izboljšavo njihove dobičkonosnosti niti stroškovne učinkovitosti (Štiblar, 2002, str. 27). Se pravi, da je ustreznejše večinsko domače lastništvo večjega dela vodilnih bank v Sloveniji. To pa bi dosegli, če bi država zagotovila takšne makroekonomske pogoje, ki bi omogočili in prispevali k hitrejšemu gospodarskemu razvoju in rasti, liberalizaciji navzven, zunanji likvidnosti in hitrejšemu razvoju celotnega finančnega sektorja. Kajti le ekonomsko in finančno močnejša in bolj odprta država bo še imela vodilne banke pretežno v domači lasti, kot to velja za razvite članice EU.

Slovenija je kot članica EU izpostavljena veliki konkurenci v gospodarstvu, kar seveda velja tudi za bančništvo. V Slovenijo prihajajo tuje banke, naše, večinsko domače banke, pa bi se morale podati v tujino. Prav zaradi tega mora monetarna oblast omogočiti prevzeme doma, kot tudi vstopa na tuje trge bivše Jugoslavije in jugovzhodne Evrope (zaenkrat samo NLB), kjer imajo naše banke velike konkurenčne prednosti. Hkrati s tem bi bilo smiselno razmišljati tudi o povezovanju različnih finančnih podjetji, torej bank in zavarovalnic, ki bi skupaj nastopile kot finančni in poslovni centri na finančnih trgih. Taki centri bi v tujini precej pomagali slovenskemu gospodarstvu pri prodiranju in ekspanziji na te trge.

Nekateri strokovnjaki dopuščajo tudi tuje lastništvo v večinsko slovenskih velikih bankah, vendar za začetek po formuli: 1/3 tuj partner, 1/3 država in kvazi država in 1/3 domača finančna in gospodarska podjetja in fizične osebe (Štiblar, 2004a, str. 40). Tujci kot ključni partner, namreč prinašajo možnost vstopa na tuje trge, lažji dostop do finančnih virov, »know-how«, odprtost, ipd. Vendar se takoj pojavlja vprašanje, ali bi bili tujci pripravljeni vstopiti v

lastništvo slovenske banke, če bi bili le manjšinski lastniki, torej le portfeljski investitorji, brez možnosti vplivanja na strateške odločitve.

Če pa se tujcem prepusti večinski delež, npr. NLB, se s tem izgubi kontrola nad banko za vselej. S tem bi se dokončno odpovedali tudi lastni gospodarski in družbeni strategiji, saj ne bi imeli materialnih virov za njeno uresničevanje. Tako bi se ponovila zgodba drugih tranzicijskih držav, ki so ob prodaji bank tujcem v celoti izgubile ekonomsko suverenost.

Torej, če povzamem argumente za domače lastništvo bank, so ti naslednji: ekonomska suverenost, oblikovanje lastne strategije razvoja, podpora investiranju v slovensko infrastrukturo, podpora slovenskemu gospodarstvu, predvsem pri prodiranju na tuje trge, ohranitev akumuliranega informacijskega kapitala bank o slovenskem gospodarstvu v domači lasti kot konkurenčne prednosti, ki ohranja suverenost in identiteto.

Mnenju, da je bolje zadržati slovenske banke v domačih rokah, bi zagotovo oporekali tisti, ki zagovarjajo večjo liberalizacijo slovenskega gospodarstva in s tem tudi prodajo večjih in najpomembnejših podjetij, tudi NLB. Vendar prodaja največjih podjetij še ne pomeni avtomatično prodaje tujcem. Predvsem je pomembno to, da se iz lastništva umakne država. Dejstvo pa je, da bi le stežka dobili slovenske investitorje, ki bi imeli dovolj sredstev za nakup katerega od večjih slovenskih podjetij (NLB, NKBM, Zavarovalnica Triglav, Telekom Slovenije).

Zagovorniki liberalizacije slovenskega gospodarstva so predvsem t.i. mladi ekonomisti, zbrani v Slovenskem makroekonomskem forumu in tudi v že propadlem Strateškem svetu in Odboru za reforme. Predlagali so umik države iz gospodarstva, v najpomembnejših podjetjih pa privatizacijo po formuli 26xy. Gre za model, ki ga je Vlada RS vpeljala v svojem načrtu reform in ki ima tako prednosti kot tudi slabosti. Pri njem je najtežje zagotoviti dolgoročno stabilno lastniško sestavo, ker si ključni oziroma kontrolni 26 odstotni lastnik prizadeva povečati svoj delež. Kot prednost tega modela pa je vlada zapisala, da ga je mogoče izvajati postopoma, glede na absorpcijsko zmožnost domačega trga kapitala in glede na regulativo na posameznem področju.

Med zagovorniki večje liberalizacije je tudi bivši član Banke Slovenije Marko Kranjec, ki pravi, da bi bilo bolje, če bi KBC povečala svoj delež v NLB, saj naj bi tako lažje upravljala banko in povečala učinkovitost NLB. Ta je namreč po njegovem mnenju, v primerjavi z drugimi bankami v Sloveniji, neučinkovita. Ravno tako bivši minister Damijan pravi, da obe banki v državni lasti (poleg NLB tudi NKBM) izgubljata tržni delež.

Če se bo trend povečevanja deleža tujcev v slovenskem bančništvu nadaljeval, lahko pričakujemo, da bo leta 2010 delež tujcev okoli 2/3. Rezultati bi za same banke bili verjetno ugodnejši, ne pa tudi za gospodarstvo, zaposlene bančne delavce in prebivalstvo kot celoto. Ali je to v našem nacionalnem interesu? Ta scenarij je predvsem odvisen od tega, kako bo

država izpeljala privatizacijo dveh največjih bank, tj. NLB in NKBM.

4.7. ODNOS POLITIKE DO NACIONALNEGA INTERESA

V tem zadnjem poglavju bom še na kratko predstavil, kakšen je odnos politike do nacionalnega interesa. Besedna zveza nacionalni interes je v slovenski politiki postala zelo aktualna pri »pivovarski vojni«, ko so se za nakup Pivovarne Union potegovale Pivovarna Laško in belgijska družba Interbrew. Nato pa še pri prodaji Leka in v prvi fazi privatizacije NLB. Potekale so vroče razprave o tem, kaj sploh je nacionalni interes in kakšen je slovenski nacionalni interes. Pogosto se je zastavljalo vprašanje ali ohraniti najpomembnejša slovenska podjetja v domači lasti?

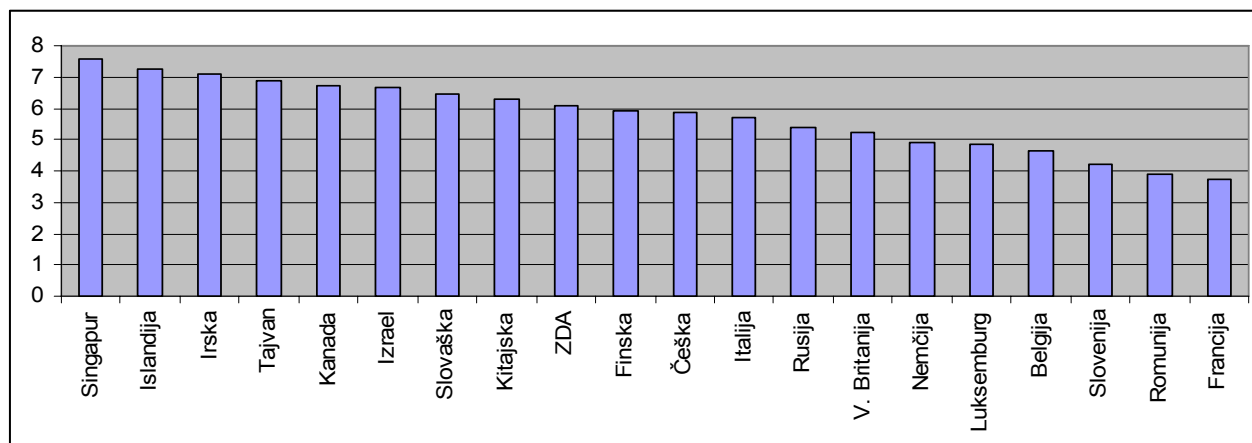
Trenutna vladna koalicija je v koalicijski pogodbi zapisala med drugim tudi umik države iz gospodarstva in nadaljevanje privatizacije oziroma prodajo državnega premoženja. Zadnji primer je prav NLB, ko kljub pretečenemu moratoriju (31. 12. 2005) za nakup novih delnic s strani KBC, pogajanja med državo in KBC še niso zaključena. Prav v času teh pogajanj pa je odstopil minister za razvoj Jože P. Damijan, ki je bil velik zagovornik umika države iz gospodarstva in zagovornik formule 26xy tudi v primeru NLB. Takoj po odstopu je izjavil, da je zadržan do nekaterih privatizacijskih idej znotraj vlade. Minister za finance Andrej Bajuk pa nasprotno zagovarja večjo lastniško prisotnost države v NLB kot slovenski nacionalni interes. Po njegovem mnenju naj bi slovensko podjetništvo samo na ta način imelo ustanovo, ki bi podpirala slovenska podjetja. Sprašujemo se, ali je bil ta konflikt razlog za odstop Damijana?

Zanimivo je predvsem stališče finančnega ministra, saj je kot opozicijski politik tudi v volilnem programu svoje stranke zagovarjal privatizacijo bank s kakovostnim tujim naložbenim kapitalom, ki bo zagotavljal nadaljnje vlaganje v naše gospodarstvo.

Pomembnejše vprašanje je, ali Vlada RS po odstopu ministra za razvoj še razmišlja o reformah in v okviru teh o nadaljnji privatizaciji in prodaji državnega premoženja. Bivši minister Damijan je s sodelavci pripravil paket reform, ki temeljijo na liberalnejšem pristopu. Sedanja vlada pa je v najnovejši ponudbi partnerstva za razvoj ponudila koncept reform, ki temeljijo na strategiji razvoja prejšnje vlade in so bistveno manj korenite, kot je to predlagal odbor za reforme pod vodstvom Damijana. Ali to pomeni, da Slovenija še ni pripravljena na velik preskok v razvoju in se bo zadovoljila zgolj s povprečnostjo in postopnim napredovanjem?

Po lanski raziskavi IMD se je Slovenija prav leta 2004 uvrstila med države z najmanj naklonjenim družbenim okoljem do izvedbe ekonomskih in socialnih reform (glej sliko 6). Med državami EU-25 je bila reformam manj naklonjena le še Francija, ki v zadnjem času doživlja velike socialne nemire zaradi neizvedbe reform (Kovač, 2006, str. 9).

Slika 6: Indeks naklonjenosti družbenega okolja izvedbi ekonomskih in socialnih reform

Vir: Kovač, 2006, str. 8-9.

Naj tukaj omenim, da je bilo pri viru naštetih 51 držav, vendar sem zaradi pomanjkanja prostora navedel le najpomembnejše in nam bližje.

Indeks je narejen na osnovi anketnih odgovorov poslovođij iz reprezentativnih velikih, srednjih in malih podjetij. Vrednost indeksa se razteza od 0 do 10 – višja vrednost indeksa pomeni, da je družbeno okolje v posamezni državi bolj naklonjeno izvedbi ekonomskih in socialnih reform in obratno. Slovenija je od vseh 51-ih držav na 47. mestu. Vrednost indeksa velja za leto 2004.

Lahko torej zaključimo, da slovenska politika razmišlja le od enih volitev do drugih, ne pa bolj dolgoročno, kar pa je pri izvedbi reform nujno.

SKLEP

V zadnjih letih smo v državah v tranziciji, tudi v Sloveniji, pričala lastninskemu preoblikovanju podjetij. Nastale so gospodarske družbe, kjer prevladuje zasebna lastnina. Tudi bančni sistemi se ne morejo izogniti tem spremembam, ker bodo slovenske banke le tako postale bolj učinkovite in konkurenčne tujim bankam. Pomembno vprašanje pri privatizaciji bank je udeležba tujcev v lastniški strukturi bank.

Družbeno lastništvo, ki je bilo prevladujoča oblika lastništva v bivši Jugoslaviji, je s samoupravnimi podjetji predstavljalo veliko breme za bančni sistem. Banke so funkcionirale kot finančna pomoč podjetjem, ponujale so poceni kredite in niso upoštevale ekonomskih kriterijev. Tudi NLB je bila v finančni krizi in vedno bolj nelikvidna, zato je bila sanacija edina rešitev za njen obstoj.

Država je tako s svojimi sredstvi iz proračuna pomagala banki odpraviti slabe terjatve, s tem da jih je zamenjala za državne obveznice in postala večinska lastnica banke. S privatizacijo bank se postavlja vprašanje nacionalnega interesa, ki je v času prve faze privatizacije NLB in tudi sedaj, ob odločitvah za nadaljnjo privatizacijo, postalo vroča tema strokovne javnosti, medijev in politike. Država kot lastnik bank ni najboljši gospodar, je pa zagotovo najboljši zagovornik nacionalnih interesov, saj naj bi svojim prebivalcem zagotavljala blaginjo, pravni red in socialno varnost.

Podjetja v zasebni lasti naj bi bila bolj fleksibilna, s čimer naj bi se zmanjševala rigidnost oziroma togost posameznih sektorjev in gospodarstva kot celote. Povečala naj bi se konkurenčnost, razvil učinkovit kapitalski trg, ki omogoča razvoj in dokapitalizacijo ter boljše zbiranje in razporejanje prihrankov v gospodarstvu. Učinkovitost privatiziranega podjetja naj bi bila večja, ker naj bi bilo upravljanje takega podjetja boljše. V upravo in nadzorne svete naj ne bi prišli ljudje po političnih zvezah.

S privatizacijo bančnega sistema se želi zmanjšati delež lastništva države v bankah, s tem da želi država obdržati tolikšen delež, ki bi ji omogočil soodločanje pri odločitvah, ki bi bile pomembne za celotno gospodarstvo. Sama privatizacija NLB je bila rešitev za hitrejši razvoj banke in boljšo pripravljenost za vstop na konkurenčne tuje trge. Banka je v prvi fazi privatizacije dobila tujega partnerja, s katerim je posodobila svoje poslovanje in ki je banko tudi finančno okrepil.

Odločitve za nadaljnjo fazo privatizacije NLB zaenkrat še ni. Vse od začetka leta 2006 so se v javnosti pojavljale različne možnosti privatizacije. Takoj se je pojavilo vprašanje, ali naj se KBC prepusti večinski delež NLB ali ne in ali je to v slovenskem nacionalnem interesu. Med strokovnjaki je mnenje deljeno. Tako so zagovorniki nacionalnega interesa predlagali, naj se delež tujega partnerja ne poveča, saj bi tako banka izgubila suverenost, slovensko gospodarstvo bi ostalo brez največje banke, ki bi postala le podružnica, Slovenija pa bi izgubila tudi bistveni element za izvajanje lastne strategije razvoja – močan domači finančni sektor in močno slovensko gospodarstvo. Močnejša ko bosta ta dva elementa, večje možnosti in enakopravnost z drugimi razvitimi državami bo znotraj EU lahko imela Slovenija.

Na drugi strani pa so zagovorniki bolj odprtega slovenskega gospodarstva, ki zagovarjajo povečanje deleža KBC v NLB. Pravijo, da bi tuji partner povečal konkurenčnost in učinkovitost banke ter pomagal banki pri prodiranju na tuje trge, predvsem v jugo-vzhodno Evropo. Prav zaradi nekonkurenčnosti in neučinkovitosti je danes NLB najmanj donosna banka v skupini KBC (Damijan, 2006, str. 10).

Pogajanja med Vlado RS in KBC glede nadaljnje privatizacije NLB še trajajo, zato dokončne odločitve še ni. Ali se bo država pravilno odločila, bo pokazal čas.

LITERATURA

1. Alemanni Barbara: The conversion process from a state enterprise into a public company. Banking privatisation in Europe. Berlin: Springer, 1999, str. 11-43.
2. Anderloni Luisa: Optimisation of the objectives of sellers and investors and the role of financial institutions. Banking privatisation in Europe. Berlin: Springer, 1999, str. 45-91.
3. Bonin John, Wachtel Paul: Towards market – Oriented banking in the economics in transition. New York: Institute for east and west studies. 1996, 30 str.
4. Borak Neven: Spočetje ekonomske samostojnosti. Ljubljana, Forum. 1992. 213 str.
5. Cvikl Milan Martin: Razlogi za privatizacijo poslovnih bank. Bančni vestnik, Ljubljana, 1-2, (1997), str.1.
6. Damijan Pavlič Jože, Jazbec Boštjan: Prodaja tujcem v nacionalnem interesu? Delo, Sobotna priloga, Ljubljana, 16.2.2002, str. 15-16.
7. Damijan Pavlič Jože: Četrtno NLB na borzo! Finance, Ljubljana, 06.04.2006, 66, str. 10.
8. Dimovski Vlado, Gregorič Aleksandra: Temelji bančništva. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000, 181 str.
9. Gaspari Mitja: Banke v državah srednje in vzhodne Evrope. Bančni vestnik, Ljubljana, 51 (2002), 7-8 (posebna številka), str. 111.
10. Giorgino Marco, Tasca Roberto: The strategic and organisational effects of bank privatisation. Banking privatisation in Europe. Berlin: Springer, 1999, str. 93-117.
11. Glogovšek Jože: Privatizacija bank. Bančni vestnik, Ljubljana, 12 (2000), str. 1.
12. Jaklič Marko: Če bodo ponudbe enake, prednost slovenskemu kupcu. Delo, Sobotna priloga, Ljubljana, 20.10.2002, str. 8-9.
13. Jašovič Božo: Prestrukturiranje in privatizacija podjetij v povezavi s sanacijo bank. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1994, 238 str.
14. Korljan Antiša: Slovenski kapital za NLB bo na vrsti v drugem krogu. Finance, Ljubljana, 26.11.2001, str. 2.
15. Kos Suzana: Bergen: NLB naj plača dolg hrvaškim varčevalcem. Finance, Ljubljana, 22.02.2006, 37, str. 2.
16. Košak Marko, Košak Tomaž: Bančni sektor v Sloveniji. Bančni vestnik, Ljubljana, 7-8 (2002), str. 51-59.
17. Kovač Stanislav: Kučanova dediča. Finance, Ljubljana, 29.03.2006, 61, str. 8-9.
18. Lah Emil: Privatizacija slovenskih bank na razpotju. Bančni vestnik, Ljubljana, 12 (2001), str. 47-49.
19. Lah Emil: Privatizacija bank in nacionalni interes. Bančni vestnik, Ljubljana, 9 (2001a), str. 1.
20. Lah Emil: Ali so tuji prevzemi slovenskih bank neizogibni? Bančni vestnik, Ljubljana, 3 (2002), str. 51-52.
21. Lah Emil: Slovenske banke pred novimi preizkušnjami. Bančni vestnik, Ljubljana, 1-2 (2004), str. 1.

22. Lozar Mojca: Združevanja in prevzemi v bančnem sektorju: Izkušnje v državah Evropske unije in v državah, ki kandidirajo za članstvo v Evropski uniji, s poudarkom na Sloveniji. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2004, 103 str.
23. Mali Mladen: Privolite v rzsodbo tretjega. Večer, Maribor, 09.01.2006, str. 6.
24. Mencinger Jože: Kako je nastal tolar? Bančni vestnik, Ljubljana, 50 (2001), 5, str. 27-31.
25. Mrak Mojmir: Perspektive slovenskega finančnega sektorja po vstopu v EU. Bančni vestnik, Ljubljana, 4 (2003) str. 1.
26. Narat Matej: Privatizacija bank. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1996, 126 str.
27. Pašek Mojca: Poceni NLB? Mladina, Ljubljana, 2002, str. 34.
28. Perrin Lisa: Banking markets in central and eastern Europe. 2003 (5): Slovenia – Ready for competition?
(<http://www.die-bank.de/index.asp?channel=121010&art=270&issue=072003>)
29. Prohaska Zdenko: Finančni trgi. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999, 201 str.
30. Ribnikar Ivan: Privatizacija zaradi sanacije podržavljenih bank. Bančni vestnik, Ljubljana, 4 (1994), str. 5-9.
31. Ribnikar Ivan: Družbena lastnina in narobe poskusi njene odprave. Bančni vestnik, Ljubljana, 22 (1994a), 15, str. 75.
32. Ribnikar Ivan: Ni popolne obrambe za naše banke: Gospodarski vestnik, Ljubljana, 3 (2001), str. 11.
33. Ribnikar Ivan: Slovenska banka – možnost ali iluzija? Finance, Ljubljana, 94 (2001a), str. 3.
34. Ribnikar Ivan: Banke je treba poskusiti ohraniti v domači lasti. Finance, Ljubljana, 306 (2001b), str. 17.
35. Ribnikar Ivan: Finančni stebri. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 12 (2004), str. 8.
36. Ribnikar Ivan: Slovenian banking in transition. Crisis and renewal in twentieth century banking. Ashgate, 2004a, str. 223-237.
37. Svetličič Marjan: Nacionalni interes: Ovira ali spodbuda razvoju. Teorija in praksa, Ljubljana, 4 (2002) str. 523-546.
38. Štiblar Franjo: Sanacija slovenskih bank: Zakaj zamuja njen zaključek ali kako naprej? Gospodarska gibanja, Ljubljana, 278 (1996), str 25-47.
39. Štiblar Franjo: Kakšen bo slovenski bančni sektor ob vstopu v EU. Gospodarska gibanja, Ljubljana, 304 (1999), str. 27-47.
40. Štiblar Franjo: Konsolidacija slovenskega bančništva. Bančni vestnik, Ljubljana, 6 (1999a), str. 1.
41. Štiblar Franjo: Sanacija bank v Sloveniji. Bančni vestnik, Ljubljana, 5 (2001), str. 61-69.
42. Štiblar Franjo: Vpliv lastništva na uspešnost corporate governance bank v Sloveniji. Gospodarska gibanja, Ljubljana, 331 (2001a), str. 25-53.
43. Štiblar Franjo: Bančništvo Slovenije v mednarodni primerjavi in napoved za leto 2005. Gospodarska gibanja, Ljubljana, 344 (2002), str. 25-45.

44. Štiblar Franjo: A comparison of banking crises in Slovenia in the 1930s and 1990s. Crises and renewal in twentieth century. Ashgate, 2004, str. 201-222.
45. Štiblar Franjo: Bančništvo – Hrbtenica slovenskega gospodarstva in družbe je že prek polovice v tuji lasti. Gospodarska gibanja, Ljubljana, 365 (2004a), str. 35-61.
46. Štiblar Franjo: Povežimo domače finančne institucije. Bančni vestnik, Ljubljana, 1-2 (2005), str. 1.
47. Tekavec Vanja: Tudi v boljših časih bi se prijavili isti kupci. Delo, Ljubljana, 15.10.2001, str. 3.
48. Tomaž Aljoša: Evropska (monetarna) unija in slovenske banke. Bančni vestnik, Ljubljana, 5 (2000), str. 20-22.
49. Tomaž Aljoša, Košak Marko: Konkurenčnost bančnega sektorja ob vključitvi v EU. Bančni vestnik, Ljubljana, 5 (2004), str. 61-69.
50. Voljč Marko, Šega Polona: Prihodnji razvoj slovenskih bank. Bančni vestnik, Ljubljana, 5 (2001), str. 111-117.
51. Vukovič Vesna: NLB naj ostane v slovenski lasti. Dnevnik, Ljubljana, 15.03.2006, str.13.

VIRI

1. Bilten Banke Slovenije. Ljubljana: Banka Slovenije, 2, (2002), 103 str.
2. Interna gradiva NLB.
3. Letno poročilo Banke Slovenije. Leto 1993. Ljubljana: Banka Slovenije, 1994, str. 98.
4. Letno poročilo Banke Slovenije. Leto 1997. Ljubljana: Banka Slovenije, 1998, str. 74.
5. Letno poročilo Banke Slovenije. Leto 2000. Ljubljana: Banka Slovenije, 2001, str. 94.
6. Letno poročilo Banke Slovenije. Leto 2004. Ljubljana: Banka Slovenije, 2005, str. 116.
7. Letno poročilo NLB, 2001, str. 175.
8. Letno poročilo NLB, 2004, str. 45.
9. Letno poročilo Združenja bank Slovenije 2004. Ljubljana: Združenje bank Slovenije, 2005. str. 67.
10. Uredba o postopkih prodaje in drugih oblikah razpolaganja z državnim premoženjem. (Uradni list RS, št. 47/2001).
11. Zakon o bančništvu (Uradni list RS, št. 7/1997).
12. Zakon o bančništvu (Uradni list RS, št. 104/04).
13. Zakon o bankah in hranilnicah (Uradni list RS, št. 1/1991-1).
14. Zakon o Banki Slovenije (Uradni list RS, št. 58/2002).
15. Zakon o gospodarskih družbah (Uradni list RS, št. 15/2005).
16. Zakon o predsanaciji, sanaciji, stečaju in likvidaciji bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 1/1991-1).

SEZNAM KRATIC

1. ASBH – Agencija za sanacijo bank in hranilnic
2. BDP – bruto domači proizvod
3. BS – Banka Slovenije
4. DEM – nemške marke
5. EBRD – Evropska banka za obnovo in razvoj
6. EMU – Evropska denarna unija
7. EU – Evropska Unija
8. EUR – euro
9. GDR – globalna potrdila o lastništvu
10. HNB – Hrvaška narodna banka
11. IMD – Institut za razvoj managementa
12. KAD – Kapitalska družba
13. NKBM – Nova Kreditna banka Maribor
14. NLB – Nova ljubljanska banka
15. OECD – Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
16. RS – Republika Slovenija
17. SIT – slovenski tolar
18. SOD – Slovenska odškodninska družba
19. TNI – tuje neposredne investicije
20. USD – ameriški dolar
21. ZDA – Združene države Amerike